

De Molièrelaan en de Berkendaalwijk

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

33

Tekst en iconografische opzoeken
Bénédicte del Marmol

Coördinatiecomité
Anne Deckers
Kabinet van de Staatsecretaris Willem Draps,
Ode Goossens, Muriel Muret, Manoëlle Wasseige
Directie Monumenten en Landschappen

Revisie
Ode Goossens

Dankbetuigingen

De auteur dankt de volgende personen en instellingen voor hun kostbare medewerking: het Gemeentearchief van Elsene: Françoise Delaive, Françoise Fontaine, Naim Lushaj en Sidy Sow; de Dienst Cultuur van de gemeente Elsene: Philippe Bovy; de Dienst Stedenbouw van de gemeente Vorst: Jean-Michel Diesbecq; de Archives d'Architecture Moderne: Dominique Dehenain en Anne Lauwers; de Directie voor Monumenten en Landschappen: Philippe Charlier en Emmanuel Fruyt; de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen: Anne Van Loo; Geschied- en heemkundige kring van Ukkel en omgeving: Jean-Marie Pierrard; de Cercle d'histoire et de documentation de Saint-Gilles: Philippe Briquet; Marc Gierst en Jean Morjan.
Speciale dank gaat ook naar fotograaf Marcel Vanhulst; naar Jean-François Van Caulaert, archivaris van de parochie Onze-Lieve-Vrouw-Boodschap van Elsene; naar de verzamelaars Jean De Moye, Alain Hendrickx en Charles Poot, evenals naar Richard Maxwell-Lawford en Sabine van Sprang.

ILLUSTRATIES

b = boven; m = midden; o = onder; r = rechts; l = links

Archives d'Architecture Moderne: 21(o), 26(b), 26(o-r), 29(m-r), 32(b-m); Gemeentearchief van Elsene: 6, 22(b), 29(o-l), 29(o-r), 30(b-l), 31(o-l), 31(o-m); Archief van de Dienst Stedenbouw van de gemeente Vorst: 7(l), 13(b), 17(l); Stadsarchief van Brussel, Fonds Plannen 96/8: 2; Bastin & Evrard: couverture; Verzameling J. De Moye: 3, 4(o), 10, 31(b); Verzameling A. Hendrickx: 7(r), 8; Verzameling Ch. Poot: 12, 20(l), 20(r); Verzameling M. Gierst: 26(o-l); Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen: 9(b), 15(o), 17(r), 21(b-l), 21(b-r), 23(b), 23(o-l), 23(o-r), 31(o-r); M. Vanhulst. Brussels Hoofdstedelijk Gewest: frontispice, 9(o), 9(o-r), 11(l), 11(r), 13(o-l), 13(o-m), 13(o-r), 14(b), 14(o), 15(b), 16, 18(b), 18(o), 19, 22(o-l), 22(o-r), 24, 25(b), 25(o-l), 25(o-r), 27(b), 27(o), 28(l), 28(r), 29(b), 29(b-r), 29(m-l), 30(bm), 30(b-r), 30(o), 32(b-l), 32(b-r), 32(o); Museum van de CMW van de Stad Brussel: 5; Museum van de Stad Brussel: 4(b).

Grafische vormgeving: La Page • Fotogravure en druk: Poot n.v.
Distributie: Altera Diffusion • Vertaling: Gitracom

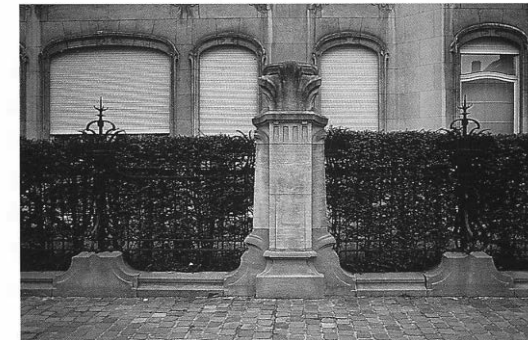
© Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen
C.C.N. - Vooruitgangstraat 80 - 1035 Brussel - Tel: 0800/13680

GEDRUKT IN BELGIE
WETTELIJK DEPOT: D/2002/6860/08

De Molièrelaan

en de Berkendaalwijk

Bénédicte del Marmol

DE AANLEG VAN DE BERKENDAALWIJK, EEN GROOTS OPGEVAT PRIVE-INITIATIEF	2
ONTSTAAN VAN EEN PAROCHIE	10
DE MOLIERELAAN	12
DE ARCHITECTUUR VAN DE MOLIERELAAN EN DE DIRECTE OMGEVING	15
WANDELINGEN	28

De aanleg van de Berkendaalwijk, een groots opgevat privé-initiatief

De Moliërelaan vertrekt aan de Alsebergsesteenweg om twee kilometer verder uit te monden in de Waterlooosesteenweg. Haar slingerend tracé loopt over het grondgebied van drie gemeenten: Vorst, Elsene en Ukkel. De aanleg van deze laan in de eerste jaren van de 20ste eeuw maakt deel uit van de uitbouw van de Berkendaalwijk, een groots opgevat stadsuitbreidingproject op initiatief van bankier Georges Brugmann.

DE VOORGESCHIEDENIS

Het plan Besme uit 1866

Het idee om op deze plek een woonwijk uit te bouwen dateert reeds van het bekende *Plan d'ensemble pour l'extension et l'embellissement de l'agglomération bruxelloise* dat in 1866 werd opgemaakt door Victor Besme, openbaar wegeninspecteur van de Brusselse voorsteden. Met het oog op de toekomstige stadsuitbreiding bestemde hij bepaalde zones als woongebieden die verdeeld zouden worden over de verschillende bevolkingslagen. Zo plande hij voor de hogere burgerij een villawijk even-

Victor Besme, *Faubourgs de Bruxelles, plan d'ensemble pour l'extension et l'embellissement de l'agglomération bruxelloise*, versie van 1866. Detail van de "Cité du Midi". De *avenue d'Uccle* (Brugmannlaan) is de enige weg die ook echt is aangelegd. Het grondplan met de gebogen lanen is echter gedeeltelijk overgenomen in het tracé van de Moliërelaan, tussen de Brugmannlaan en de Waterlooosesteenweg, en dat van de Churchillaan.

BERKEN DAAL

Het toponiem *Berkendaal* komt reeds voor in documenten uit de 15de eeuw. Er wordt ook melding gemaakt van een bos, het *Berkendalbosch*, waarvan het bestaan in de 17de eeuw bevestigd wordt door een kaart uit 1638. Het bos werd later geveeld en omgezet in landbouwgebied – vrij arm vanwege de zanderige bodem – dat de naam *Berkendaalveld* kreeg. Het uitgestrekte

gebied, gelegen op de grens van Sint-Gillis, Vorst, Elsene en Ukkel, nam een groot deel in beslag van de driehoek gevormd door de Alsebergsesteenweg, de Waterlooosesteenweg en de Vanderkinderestraat (de vroegere *Breedbunderweg*) en bleef de hele 19de eeuw zijn landelijke uitzicht behouden.

wijdig met het Ter Kamerenbos, en voor de middenklasse drie zogenaamde "cités bourgeoises": een *Cité du Midi* aan het zuidelijke uiteinde van een toekomstige ringlaan, een *Cité de l'est* in de Josaphatwijk in Schaarbeek, en een *Cité de l'ouest* op de hoogte van Koekelberg. De *Cité du Midi*, die precies binnen de grenzen van het Berkendaalveld zou komen, kreeg een waaivormige aanleg. Ze zou "een kleine modelstad" worden waarvan de lanen vanaf het kruispunt "Ma Campagne" naar het zuiden zouden uitwaaiëren. Deze wegen zouden onderling worden verbonden door gebogen lanen vertrekkend van en uitkomend op de Waterlooosesteenweg.

In de 19de eeuw bestond het landschap van Berkendaal uit velden, weiden en aardewegen waaraan slechts twee of drie boerderijen stonden. Een daarvan, bekend als het "Hof ter Winne", komt voor op oude kaarten uit het midden van de 18de eeuw.

De eerste aanzetten tot verstedelijking

De aanleg van de Brugmannlaan, besloten in 1870 en voltooid in 1875, was de eerste stedenbouwkundige ingreep in het rurale landschap van Berkendaal, waar tot dan toe slechts onregelmatige veldwegen doorheen liepen. De werken werden gefinancierd door Georges Brugmann, die in 1871 de concessies voor deze onderneming in handen kreeg nadat de eerste concessiehouders (Jules Francqui en diens vennoten Emile Bockstael en Arnold Delvaux) het hadden laten afweten. De nieuwe weg, waarop zeer snel een "Amerikaanse omnibus" reed, verbond het

Aan het noordeinde van de Berkendaalwijk – tussen “Ma Campagne” en de huidige Franz Merjaystraat – overspande de hoge brug van de Waterloosesteenweg de weg van Sint-Job die het gelijknamige Ukkelse gehucht verbond met de omgeving van Ten Bosch. In 1875 werd deze weg, die zes meter lager lag dan de steenweg, opgehoogd en de overbodig geworden brug verdween. De herinnering eraan is echter bewaard in de straatnaam Hoge Brugloon, een van de drie straten van de wijk die in deze periode werden aangelegd. Schilderij van Jean-Baptiste Van Moer (1819-1884) met de hoge brug en de weg van Sint-Job.

knispunt “Ma Campagne” met het centrum van Ukkel. Brugmann vatte daarna het plan op om de stadsuitbreiding van Brussel naar het zuiden toe, reeds begonnen met de aanleg van de Louizalaan, voort te zetten in de richting van Ukkel waar hij reeds een uitgestrekt domein bezat. Hij liet zijn oog op Berkendaal vallen, waar hij meerdere terreinen aankocht. In 1875 – tevens het jaar waarin hij de Longchampsiaan (de huidige Churchilliaan) liet openstellen – verkreeg hij de toelating om drie wegen te trekken in het verlengde van de Ten Boschwijk die toen in aanbouw was. Het ging om de *rue Maraîchère* (het eerste stuk van de huidige Fernand Neuraystraat), de *rue de la Culture* (het eerste stuk van de huidige Franz Merjaystraat) en de Hoge Bruglaan. Zes jaar later kocht hij een terrein aan de rand van de *rue de la Culture* (ter hoogte van de latere Hervormingsstraat) en schonk hij een som van achtduizend frank voor de bouw van een kapel die moest dienen als tijdelijke kerk voor de Drievuldigheidsparochie.

Het project van 1881

In 1881 presenteerden Brugmann en de andere eigenaars van de terreinen tussen de Brugmannlaan, de Waterloosesteenweg en de Longchampsiaan – dus aan de Elsense en Ukkelse kant van Berkendaal – aan de gemeentebesturen een gedetailleerd plan voor de aanleg van een wijk op deze plek. Het plan, getekend door landmeter César Boon, voorzag rond een cirkelvormig plein een netwerk van wegen in stervorm aan te leggen. In sommige aspecten liep deze plattegrond reeds vooruit op de configuratie van het huidige stratennet. Na grondig onderzoek keurde Victor Besme het plan met enkele aanpassingen goed.

Tot in 1928 stond op de hoek van de *rue de la Culture* (Franz Merjaystraat) en de Hervormingsstraat de kapel die gediend had als voorlopige kerk van de Drievuldigheidsparochie. Na de voltooiing van het eerste deel van de definitieve kerk en de inwijding ervan in 1895 werd de kapel enige tijd gebruikt door de paters barnabieten alvorens te worden afgestaan voor de protestantse eredienst.

Een verbinding tussen het Ter Kamerenbos en het park van Vorst

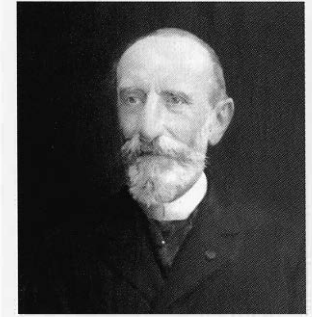
Besme deed er meer dan een jaar over om zijn advies te geven. De reden daarvoor was dat hij in die periode het idee nog niet had opgegeven om het Ter Kamerenbos en het park van Vorst te verbinden met een ringlaan die precies door de betrokken terreinen zou lopen, langs de nieuwe gevangenis van Sint-Gillis. Uiteindelijk koos hij voor een andere oplossing, namelijk een verlenging van de Longchampsiaan tot aan het park via een laan – de toekomstige Albertlaan – die door het gedeelte van Berkendaal op het grondgebied van Vorst zou lopen. In 1892 kreeg Georges Brugmann – weer hij – hiervoor een concessie.

JAREN VAN STILSTAND

Van dit eerste project kwam echter niets in huis en het zou nog twintig jaar duren alvorens de definitieve plannen werden goedgekeurd. Gedurende die tijd werden er slechts enkele gebouwen opgericht langs de reeds bestaande wegen die door en langs de wijk liepen. Omstreeks de eeuwwisseling graasden er nog altijd koeien en bleven de boeren hun groenten kweken in de weiden en velden tussen deze wegen waar alles samen slechts driehonderd gebouwen stonden.

EINDELIJK EEN OPLOSSING!

Een nieuw project dat in 1899 werd ingediend, sloeg ditmaal op de volledige Berkendaalwijk, een oppervlakte van iets meer dan 150 hectare. Er werden twee aparte plannen gemaakt, een voor het gedeelte ten oosten, een ander voor het gedeelte ten westen van de Brugmannlaan. Het Elsense en Ukkelse gedeelte werd in 1898 op de tekenplank gezet door dezelfde landmeter Boon van het vorige project. Ingenieur Désiré Van Ouwenhuysen ontwierp een jaar later het gedeelte voor Vorst. Het plan van Boon ging uit van een hoofdas – de huidige Louis Lepoutrelaan – in het verlengde van de Tenbosstraat, van waaruit een aantal schuine zijstraten vertrokken. Aan de ene kant liepen deze straten naar de Brugmannlaan, aan de andere kant naar de Vanderkinderestraat en zelfs nog verder tot aan de Longchampsiaan. Een te bouwen kerk met voorplein moest het perspectief van de Lepoutrelaan afsluiten. Dit visgraatontwerp werd omsloten door twee wegen – de huidige Emile Bouillotstraat en Louis Hymansstraat – die vertrokken op de hoeken van het voorplein en terugbogen in de richting van de Waterloosesteenweg.

Anoniem portret van Georges Brugmann, omstreeks 1890.

GEORGES BRUGMANN

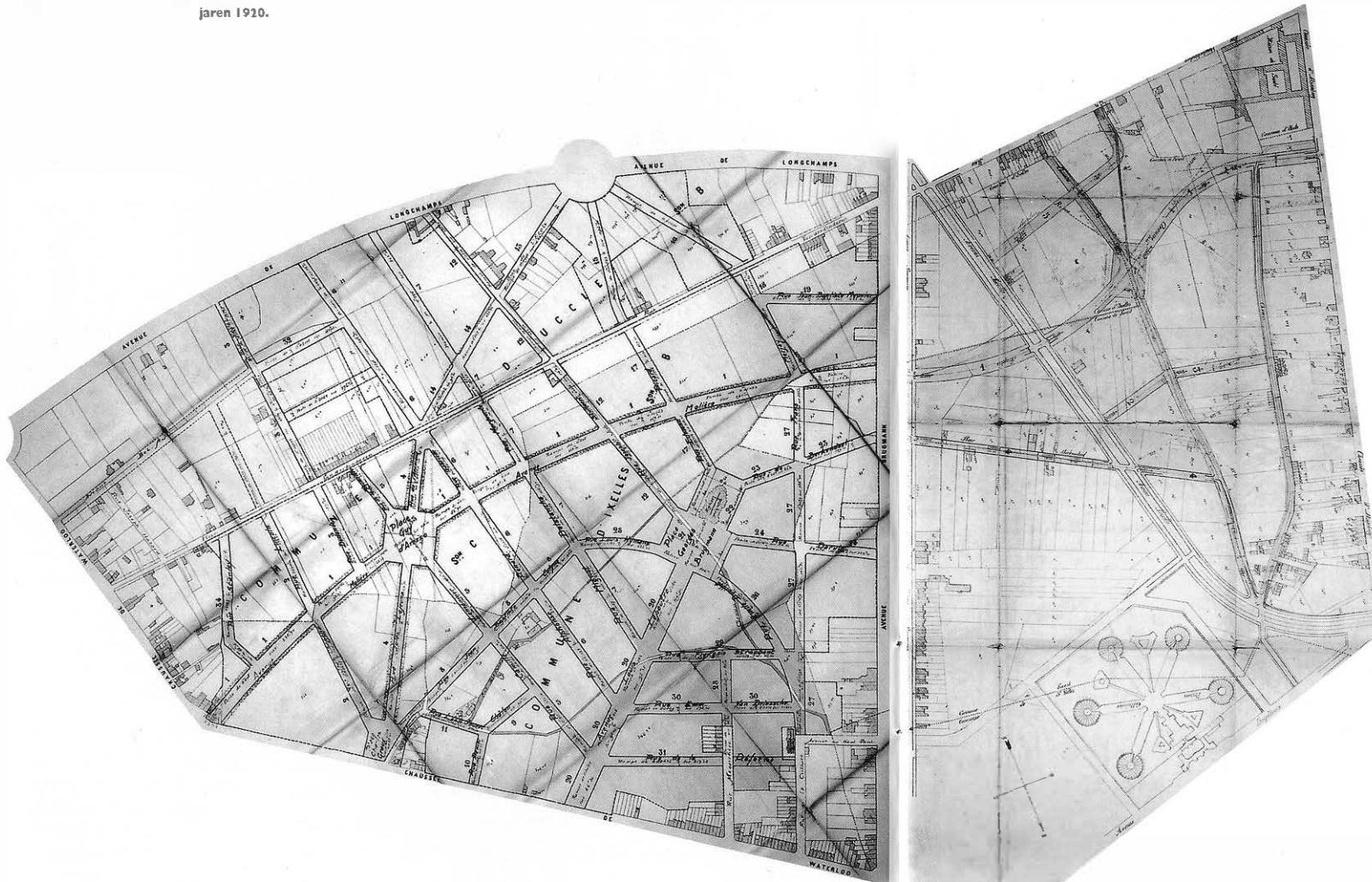
(VERVIERS, 1829 – BRUSSEL, 1900)

Georges Brugmann, afkomstig uit een Duitse familie, vestigde zich als bankier in Brussel waar hij onder meer het ambt bekleedde van censor bij de Nationale Bank, naast diverse mandaten in tal van handels- en industriële ondernemingen. Hij nam van bij het begin deel aan de Afrikaanse onderneming van Leopold II en investeerde in projecten in China en Perzië. Deze behendige zakenman bezat een uitgestrekt domein in Ukkel, waar hij op de gronden van de vroegere abdij van Boetendaal een kasteel liet bouwen, en was ook betrokken bij een reeks stedenbouwkundige projecten – waaronder de aanleg van de Berkendaalwijk – in de gemeenten Ukkel, Elsene, Vorst en Sint-Gillis. Als fervent protestant verleende hij financiële steun aan de instellingen van deze Kerk en was hij voorzitter van het Consistorie van 1888 tot aan zijn dood. Georges Brugmann was ook een filantroop en mecenas die schenkingen deed aan talrijke godshuizen en liefdadigheidsinstellingen, evenals aan wetenschappelijk onderzoek en ontdekkingsreizen. Hij liet ook geld na voor de bouw van het Brugmannziekenhuis dat in 1923 in gebruik werd genomen.

STRATENPLANNEN VAN DE BERKENDAALWIJK

GETEKEND DOOR CÉSAR BOON (1898) EN DÉsirÉ VAN
OUWENHUYSEN (1899)

De ontwerpen stemmen overeen met de huidige situatie, op enkele zeer lichte wijzigingen na. De aanleg van de wijk gaf aanleiding tot enkele gebiedsruilen tussen de gemeenten Elsene, Vorst en Ukkel (onder het plan van César Boon). De aan te leggen wegen waren aanvankelijk gewoon genummerd, de namen van de straten en pleinen zijn toegevoegd in de jaren 1920.

HET BURGERLIJK ZIEKENHUIS VAN SINT-GILLIS IN VORST

Door de weigering van de Stad Brussel om haar ziekenhuizen nog langer ter beschikking te stellen van de randgemeenten, besloten sommige gemeenten hun eigen ziekenhuis te bouwen. Vanaf 1883 werden meerdere locaties voorgesteld voor de bouw van een ziekenhuis in Sint-Gillis, onder meer nabij de nieuwe gevangenis en in de omgeving van het park. In 1896 koos de gemeenteraad voor een terrein in Vorst, nabij de Alsebergsesteenweg. De gemeente Vorst stond eerst weigerachtig tegenover het project maar stemde er nadien mee in op voorwaarde dat de gemeente Sint-Gillis de aanleg zou bekostigen van de toekomstige Molièrelaan tussen de Kattenweg (Rodenbachstraat) en de Alsebergsesteenweg. Deze voorwaarde werd opgenomen in de overeenkomst gesloten tussen de gemeente Vorst en Georges Brugmann. Het ziekenhuis, gebouwd naar de plannen van architect Constantin Delplace, heeft een paviljoenstructuur met aan de Molièrelaan een groot ingangsbouw in eclectische stijl, bestemd voor de administratieve diensten, personeelsverblijven, apotheek, enz. De werken begonnen in 1908 en duurden tot 1911. Op de gedenkplaten in de voorgevel staan nog de namen te lezen van Antoine Van Hoesen en Eugène Verheggen, die door hun legaten aan de "Commission des Hospices civils de Saint-Gilles" de bouw gefinancierd hebben. De gebouwen, die vandaag het Molière-Longchamp ziekenhuis herbergen, worden momenteel gerenoveerd.

Zicht op het ingangsbouw van het ziekenhuis aan de Molièrelaan. Voorbij het huis rechts op de Ansichtkaart ziet men het Constantin Meunierplein dat pas omstreeks het midden van de jaren 1920 zal worden bebouwd.

DE SOCIALE WONINGEN "RODENBACH" IN VORST

Op verzoek van het "Comité de Patronage des Habitations ouvrières" werden er op de verkavelingsplannen voor de Berkendaalwijk ook percelen voor de bouw van arbeiderswoningen voorzien. Frédéric Brugmann, neef van de in 1900 overleden Georges Brugmann, stond met dat doel aan de "Société anonyme des Habitations à bon marché de l'agglomération bruxelloise" een aantal percelen af in Vorst, gelegen aan weerszijden van de Kattenweg (huidige Rodenbachstraat) en langs de Groene weg (huidige Marconistraat), waar reeds enkele arbeidershuisjes stonden.

Sociale appartementen op de nrs. 14-22 en 27-33 van de Rodenbachstraat, gebouwd in 1903 naar de plannen van de architecten A. Hannaert en Ch. de Quelker, in een eclectische stijl met art-nouveau-inslag. Het kleurspel van de gevelmaterialen en de uitspringende trappenhuisen verbonden door terrassen verwijzen reeds naar de Cité Hellemans, gebouwd in 1912 tussen de Blaesstraat en de Hoogstraat in Brussel. De kleine kegelvormige daken op alle uitsprongen zijn verdwenen. Aan de kant van de Marconistraat staat een andere reeks gebouwen, ontworpen door Léon Govaerts (nr. 32), Emile Hellemans (nrs. 34-36) en Henri Jacobs (nrs. 38-42) tussen 1901 en 1903.

De grote kromming van de Molièrelaan, onderbroken door de ruitvorm van het Guido van Arrezzoplein, liep rond deze nieuwe wijk tussen de Brugmannlaan en de Waterloosesteenweg, waarop ze uitmondde ter hoogte van het gehucht Meurgat. Het tracé van de Molièrelaan, ontdubbeld door dat van de Longchampsiaan, volgde het vroegere plan van Victor Besme. Een secundaire as – de Jules Lejeunelaan – verbond de Waterloosesteenweg met de Vanderkinderestraat en liep vandaar verder tot aan de

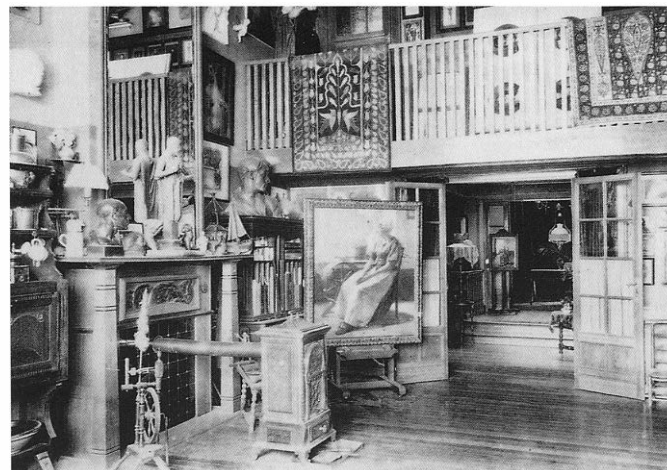
huidige Churchillrotonde.

Het plan van Van Ouwenuysen was opgevat als een aanvulling op het plan van Boon. De Molièrelaan werd doorgetrokken tot aan de Alsembergsesteenweg maar met een meer bochtig parcours. Het minder strakke en geordende stratenplan komt voor een deel omdat de ontwerper rekening moest houden met een aantal elementen zoals de Albertlaan die kort voordien was voltooid en de aanwezigheid van een groot verzorgingstehuis langs de Alsembergsesteenweg, evenals met de reeds voorbestemde plaats voor de gevangenis van Vorst en van het toekomstige ziekenhuis van Sint-Gillis. Bovendien werden de tracés van twee oude buurtwegen, namelijk de Groene weg (de huidige Marconistraat) en de Kattenweg (de huidige Rodenbachstraat), verbreed en opgenomen in het nieuwe stratennet.

De overeenkomsten van 1899

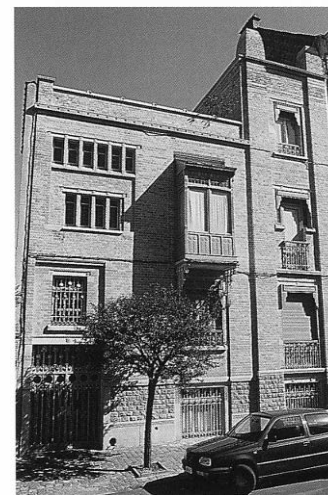
Het ontwerp werd hetzelfde jaar nog bekrachtigd door de ondertekening van afzonderlijke overeenkomsten tussen respectievelijk de gemeenten Elsene, Vorst en Ukkel enerzijds, en Georges Brugmann anderzijds. Brugmann trad op in eigen naam en in naam van de verschillende eigenaars van de terreinen in de wijk. Hij verbond zich ertoe om op kosten van de eigenaars binnen een termijn van tien jaar (op twintig of dertig jaar gebracht voor sommige straten) alle vereiste grondwerken voor de straten uit te voeren en de bedding daarvan gratis aan de gemeenten af te staan. Hij moest de wegen plaveien en er rioleringen aanleggen, behalve in Elsene waar het gemeentebestuur dit zelf zou doen. Ten slotte moest hij op zijn kosten ook de nodige onteigeningen uitvoeren.

Nadat de plannen door Victor Besme waren goedgekeurd, werden ze bekrachtigd bij koninklijk besluit van 12 juli 1902, licht gewijzigd door de KB's van 2 en 31 mei 1904.

EEN KORTSTONDIGE BLOEI

Alvorens men straten kon trekken, moesten de terreinen eerst worden genivelleerd. Vanaf 1904 werden geleidelijk rioleringen gelegd en de meeste straten werden tussen 1907 en 1909 geplaveid. Ondertussen was de verkoop van bouwgronden begonnen en waren de eerste aanvragen voor bouwvergunningen langs de nieuwe straten ingediend. De bebouwing van de percelen langs de hoofdassen kwam zeer snel op gang. De nieuwe wijk lag dicht bij het Ter Kamerenbos en de pittoreske hoekjes van Ukkel, zodat de bewoners zowel konden genieten van de voordelen van het platteland als de gemakken van de stad behouden. Van bij het begin vestigden er zich vooral burgers die geen buitenhuis bezaten maar zich het comfort van een grote stadswoning konden veroorloven. Behalve artsen, advocaten, politici en zakenlui kwamen er ook meerdere kunstenaars in de wijk wonen. Aan het buitengewoon snelle verstedelijkingsproces kwam echter brutaal een einde met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Halfweg de jaren 1920 waren nog meerdere straten van de wijk slechts weinig of niet bebouwd.

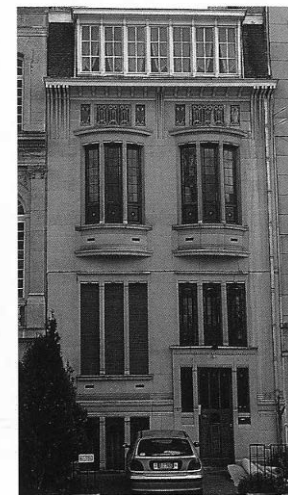

Zicht op het atelier van schilder Firmin Baes aan de Molièrelaan 166, gebouwd door de architecten Albert et Alexis Dumont in 1907. Foto uit L'Emulation van 1910.

Een van de eerste kunstenaars die zich in de wijk kwam vestigen, was de dierschilder Géo Bernier. De plannen van zijn atelier aan de Hervormingsstraat 4 in Elsene zijn uitgevoerd door Fernand Chambon onder leiding van zijn vader Alban, een befaamd architect en decorateur van die tijd.

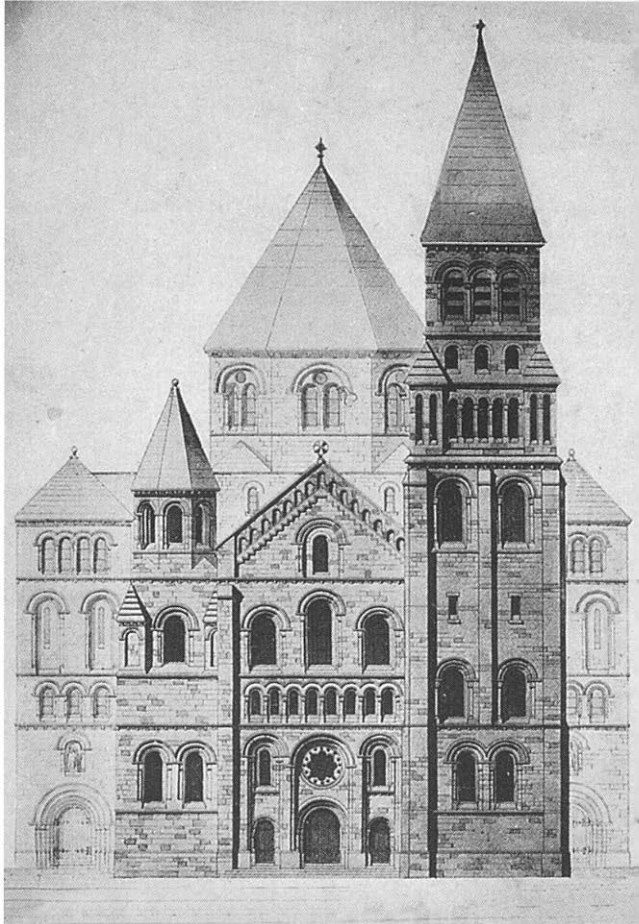
Persoonlijke woning van architect Jean-Baptiste Dewin uit 1907. Meerdere architecten die in de Berkendaalwijk gebouwen ontwierpen, kwamen er ook zelf wonen en hadden er hun kantoor. In de Molièrelaan woonden Jules Brunfaut op nr. 104, Paul Picquet op nr. 130 en Jean-Baptiste Dewin op nr. 151.

Benjamin De Lestré woonde eerst in de Emile Bouillotstraat (nr. 12) en later in de Louis Hymansstraat (nr. 1). Camille Damman woonde in de Louis Lepoutrelaan (nr. 44) en Fernand Petit in de Edmond Picardstraat (nr. 29).

Ontstaan van een parochie

Ontwerp voor een neoromaanse kerk uit 1913-1914 door architect Camille Damman. Ansichtkaarten met een voorstelling van de voorgevel werden verkocht om de bouw te helpen financieren.

Georges Brugmann had in de plannen van César Boon uit 1898, met kerkgebouw, impliciet de oprichting van een nieuwe parochie in de Berkendaalwijk ingecalculleerd. Maar dat gebeurde niet onmiddellijk. Sommige gemeenteraadsleden waren afkerig van het idee en de omliggende parochies vreesden een deel van hun gelovigen te verliezen. In 1907 echter gaf kardinaal Mercier, recent benoemd tot nieuwe aartsbis-

schop van Mechelen, toch zijn toestemming en ondanks aanhoudend protest werd de parochie van Maria-Boodschap bij koninklijk besluit van 21 november 1910 in het leven geroepen. In afwachting dat de kerk op de daarvoor bestemde plek – het Brugmannplein – werd opgericht, vonden de diensten plaats in de kerk van de Drievuldigheidsparochie die twee jaar eerder was vergroot. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gooide echter roet in het eten. De bouw werd sine die verdaagd en er kwam een tijdelijke kerk aan de Joseph Stallaertstraat. Pas op het einde van de jaren 1920 kwam het dossier opnieuw ter sprake in de kerkfabriek en werden nieuwe plannen ontworpen. De uitvoering werd mogelijk gemaakt dankzij het aanbod van Frédéric, de neef van Georges Brugmann, om de bouw van het schip, de zijbeuken en het transept te financieren. De eerste

steen werd gelegd in 1932 en het jaar daarop werden met geleend geld de werken aan het koor, de sacristie en de toren aangevat. De nieuwe kerk werd ingewijd op 24 september 1934.

DE KERK VAN MARIA-BOODSCHAP

(1932-1934)

Om het perspectief van de Louis Lepoutrelaan af te sluiten ontwierp architect Camille Damman een bakstenen gebouw in neoromaanse stijl dat evenwel aansluit

bij de heersende stijl van de jaren 1930 door zijn geometrisch geconcepieerde vormen en volumes, alsook door de decoratie van het interieur in art-decostijl.

Zicht op het schip in de richting van het koor.

De dynamiek van de nochtans zeer sobere architectuur vloeit voort uit de herhaling van de bogen in het parement van zichtbare baksteen, maar ook uit het kleurencantrast tussen de naakte baksteen en de witte natuursteen, dat de architect volledig heeft benut. Dit contrast treft men trouwens ook aan in de elementen van het kerkmeubilair en de decoratie zoals de biechtstoelen in licht en donker marmer en de glasramen van de zijbeuken. Tot de kunstwerken uit deze periode behoren de reliëfs van heiligen in het koor, een werk van beeldhouwer De Soet, evenals het ronde glasraam met een voorstelling van de Boodschap aan Maria, ontworpen door Louis Crespin en uitgevoerd door meester-glazenier Florent-Prospcr Colpaert. De kerk bevat ook een orgel, oorspronkelijk romantisch maar in 1964 omgebouwd tot een klassiek orgel, waardoor het zicht op het glasraam is vrijgekomen.

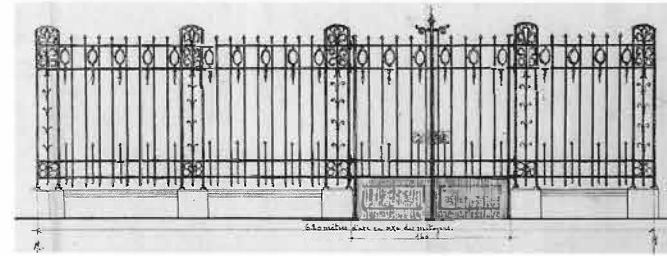

De Molièrelaan

EEN LANGGEREKT LINT VAN GROEN

Esthetiek, comfort en ruimte, dat waren de aspiraties van de burgerij waaraan de inrichting van de nieuwe wijk moest beantwoorden. Binnen deze wijk kreeg de toekomstige Molièrelaan, voorbestemd om te worden bebouwd met de meest prestigieuze woningen, een speciale behandeling. Deze twee kilometer lange weg (1.970 meter om precies te zijn), onderbroken door twee ruitvormige pleinen, het Guido van Arrezzoplein en Constantin Meunierplein, werd ontworpen met een breedte van twintig meter. Dat werden er in de praktijk dertig door de invoering van een terugwijkende rooilijn van vijf meter en een erfdiensbaarheid die verbood om in de aldus ontstane voortuintjes bebouwing op te trekken. De beplantingen speelden een niet te verwaarlozen rol in de verfraaiing van deze laan die zich als een groen lint door de hele wijk slingert. De middenberm werd beplant met esdoorns (sommige daarvan op het grondgebied van Elsene zijn vervangen door platanen) met een tussenaafstand van tien meter. De voortuintjes in de bouwvrije zone tussen de rijweg en de huizen droegen het hunne bij tot het groene karakter van de laan, terwijl ook het Guido van Arrezzoplein en het Constantin Meunierplein een centraal gedeelte met beplantingen hadden.

De Molièrelaan omstreeks 1915. Haar eerste naam, in 1905, was Albert-Elisabethlaan, ter ere van de toenmalige prins en prinses van België. Om echter naamsverwarring met de loodrecht kruisende Albertlaan te vermijden besloot de gemeente Vorst het jaar nadien om de naam te wijzigen in Emile Zolalaan. Het gemeentebestuur van Elsene weigerde echter deze naam voor het deel van de laan op haar grondgebied, en daarom werd ten slotte Molièrelaan voorgesteld. Dit werd de definitieve naam in 1907. Het hoekgebouw (Molièrelaan 139), rechts op de Ansichtkaart, is ontworpen door architect Paul Picquet in een eclectische stijl geïnspireerd op de Italiaanse renaissance.

Vele van de voortuintjes aangelegd in de bouwvrije zone tussen de straat en de huizen waren afgesloten met zeer mooie hekken. Ontwerp voor een hek, Molièrelaan 131, 1910.

DE GEBOUWEN

De bouw van de rijwoningen langs de Molièrelaan strekt zich uit over zes decennia. De eerste woningen waren voornamelijk geconcentreerd rond de Albertlaan en de Brugmannlaan. Tijdens het Interbellum breidde de bebouwing zich uit, vooral in de richting van het Guido van Arrezzoplein en op het Constantin Meunierplein, dat vanaf 1924 bebouwd werd. Een laatste bouw golf vond plaats in de jaren 1950. In deze periode werden de meeste nog braakliggende percelen opgevuld tussen respectievelijk het Constantin Meunierplein en de Alesbergsesteenweg, en tussen het Guido van Arrezzoplein en het kruispunt La Basculé.

TYPES WONINGEN

De oudste woningen langs de Molièrelaan behoren tot zeer verscheiden types. Meest voorkomend was de eengezinsburgerwoning met twee traveeën en drie of vier bouwlagen, gebouwd op een perceel van gemiddelde breedte (zes of zeven meter). Boven de kelder waar de keuken en

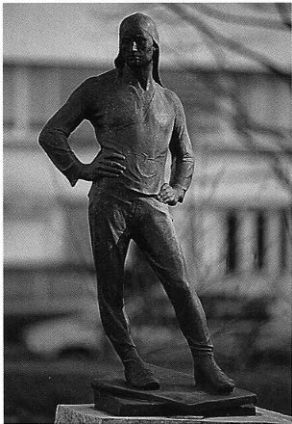

Fernand Symons, herenhuis, Molièrelaan 297 in Elsene, 1911.

Franz De Vestel, herenhuis, Molièrelaan 98 in Vorst, 1908.

Molièrelaan 511-513, Elsene. Architect Victor Rubbers, voormalige woning met atelier van schilder Victor Gilsoul, 1924.

Deze verkleinde versie van de *Dokwerker* van Constantin Meunier, die het midden van het plein siert dat de naam van de kunstenaar draagt, werd via intekening door de bewoners van de wijk bekostigd.

de andere huishoudelijke ruimtes lagen, strekte zich de benedenverdieping uit, al dan niet boven de begane grond verheven, in de traditionele opeenvolging van salon, woonkamer en veranda. Daarnaast treffen we ook grote herenhuizen aan op bredere percelen en luxueuze privé-woningen over vier of vijf traveeën, soms zelfs meer. Deze woningen hadden over het algemeen een inrijpoort, minder vaak een garage die soms "remise à automobile" werd genoemd, en waren ontworpen rond een grote hal. Ze waren voorzien van extra vertrekken zoals een lunchkamer, rookkamer, muzieksalon, leessalon, zitkamer, enz. Omstreeks 1910 verschenen ook de eerste appartementsgebouwen in de Berkendaalwijk. De burgerij, die deze woonvorm op het einde van de 19de eeuw nog radicaal had afgewezen, begon er nu wel voor te kiezen zonder daarom volledig te verzaken aan de gemakken van een individuele woning die voort in trek bleef. De eerste appartementsgebouwen langs de Molièrelaan bleven beperkt tot enkele hoekpercelen en waren van middelmatige grootte. Dat veranderde met de wet van 1924 die de verwerving en het beheer van gebouwen in mede-eigendom vergemakkelijkte. De appartementsgebouwen namen in omvang toe en breidden zich geleidelijk uit over de laan. Omstreeks het midden van de jaren

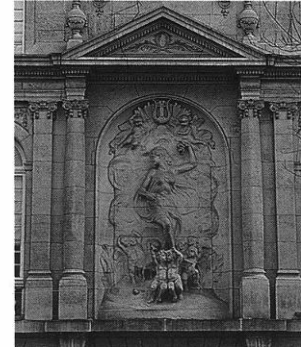

1930 waren de meeste nieuwe gebouwen langs de laan, op enkele uitzonderingen na, bijna allemaal appartementen.

In 1924 gaf de "Société belge Immobilière" aan architect Camille Damman opdracht de plannen uit te voeren voor het appartementsgebouw aan het Constantin Meunierplein 7.

De architectuur van de Molièrelaan en de directe omgeving

De huizen langs de Molièrelaan en in de omgeving daarvan bieden een zeer brede waaier van de bouwstijlen die in de eerste helft van de 20ste eeuw naast of na elkaar hebben bestaan, van het eclecticisme en de Beaux-Artsstijl tot de diverse tendensen van het modernisme. Sommige gevels behoren duidelijk tot één bepaalde bouwstijl, andere daarentegen vertonen een mengvorm – erfenis van een uitgesproken smaak voor schilderachtige effecten uit het einde van de 19de eeuw – waardoor het niet altijd gemakkelijk is ze te catalogeren. Dat is vooral het geval voor de architectuur van vóór de Eerste Wereldoorlog die door haar rijkdom en diversiteit tal van huizen heeft voortgebracht die werden afgebeeld in bekende tijdschriften uit die tijd zoals *L'Album de la Maison Moderne*, *L'Émulation* en *Vers l'Art*.

De indrukwekkende gevel van het gebouw aan de Molièrelaan 153-155, ontworpen door Jules Brunfaut in 1907, wordt gedomineerd door het grote beeldhouwde reliëf met een vrouwelijke allegorische figuur op de centrale travee. Eigenaar Philippot had dit reliëf besteld bij Jef Lambeaux, van wie hij trouwens een grote verzameling beelden bezat. Deze belangrijke Belgische beeldhouwer van het einde van de 19de eeuw en begin van de 20ste eeuw is ook de ontwerper van een ander monumentaal reliëf, *De menselijke driften*, te zien in het paviljoen dat Victor Horta er speciaal voor ontwierp in het Jubelpark. Het werk verwekte bij de voorstelling aan het publiek grote opschudding wegens het zogenaamde aanstootgevende karakter en verdween al snel achter slot en grendel.

HET ECLECTICISME EN DE NEOSTIJLEN

In het begin van de 20ste eeuw ging er een laatste opstoot van historicisme door de architectuur. De voorbeelden van zuivere neostijlen zijn nochtans zeldzaam, ook in de Molièrelaan. Er is de neogotische woning op nr. 64 waarvan de topgevel in rode baksteen en witte natuursteen vol middeleeuwse elementen zit. De vijf meter diepe voortuin, ideaal voor de bouw van pittoreske portieken, erkers en andere uitsprongen op de benedenverdieping, is ingenomen door een haakse buitentrap, versierd met typisch gotische drielobbige motieven. Iets verder, op nr. 102, geeft een bordes onder een afdak toegang tot een zeer fraaie woning in neo-Vlaamse renaissance ontworpen door architect Emile Janlet. Deze stijl, die veel gebruikt werd voor openbare gebouwen, heeft onder meer als inspiratie gediend voor het eclectische burgerlijk ziekenhuis van Sint-Gillis, het enige openbare gebouw langs de Molièrelaan.

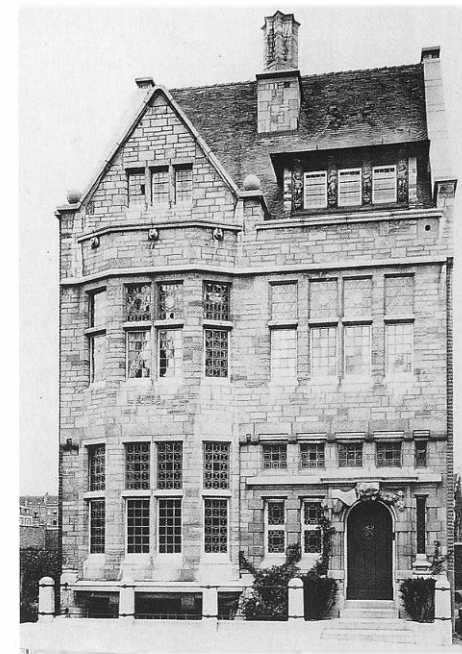
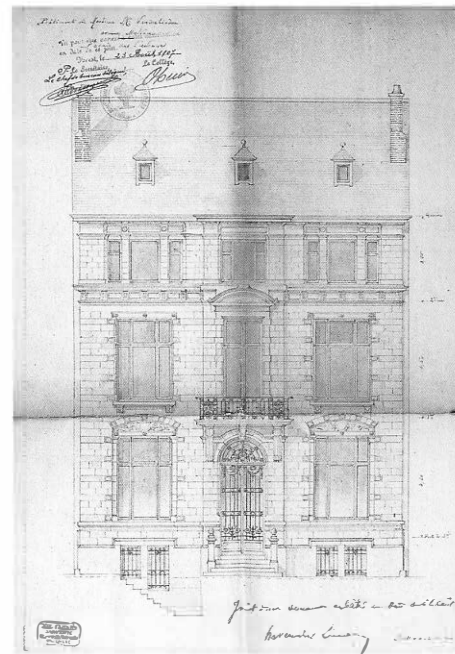
Voorbeelden van Italiaanse renaissance treffen we aan in het herenhuis op nr. 139, op de hoek met de Albertlaan, gebouwd naar het ontwerp van architect Paul Picquet. De vorm van de ramen, de bossages op de benedenverdieping en de pilasters op de eerste verdieping zijn ken-

Molièrelaan 64 in Vorst, 1910. De gevel van deze woning vertoont een overvloed aan neogotische elementen zoals de spitsbogen en accoladebogen, de drielobbige motieven van de balustrades, het klaverbladfries, de dakkapellen, enz.

merkend voor deze stijl, zonder daarom bepalend te zijn voor de structuur van het gebouw, die diep verankerd is in de eclectische traditie, zoals blijkt uit de plastische uitwerking van de hoekpartij door middel van een rotonde met een koepel.

De privé-woning die architect Jules Brunfaut zich liet bouwen op nr. 104 verwijst eerder naar modellen uit het Italiaanse Quattrocento. Maar voor de plannen van een van de meest imposante gebouwen van de laan greep deze architect terug naar de Franse architectuur uit de 17de eeuw, met name naar de stijl van het kasteel van Versailles. Achter de monumentale, zeven traveeën brede gevel van het herenhuis Philippot (nrs. 153-155) gaan in werkelijkheid twee afzonderlijke woningen schuil, de ene toegankelijk via de inrijpoort van de centrale travee, de andere via de voetgangersdeur in de uiterst rechtse travee. Naast deze majestueuze composities getuigen meer sobere woningen van een classicistisch getint eclecticisme. Nog andere zijn uitgesproken hybride en vermengen historische stijlen met art nouveau of – zoals de huizen op nrs. 3 en 4 van het Guido van Arzozplein – brengen een fusie tot stand met de Beaux-Artsstijl of zelfs met de opkomende art deco.

Gevelopstand van het huis aan de Molièrelaan 102 in Vorst, 1907. Architect Emile Janlet, die de plannen ontwierp, is bekend om zijn talrijke interessante realisaties in neo-Vlaamse renaissancestijl.

Architect Fernand Petit bouwde tussen 1914 en 1926 negen huizen in de Edmond Picardstraat, die haaks staat op de Molièrelaan. Voor zijn eigen woning (nr. 29, 1914) inspireerde hij zich op de stijl van de grote Engelse woningen uit de Elisabethaanse tijd.

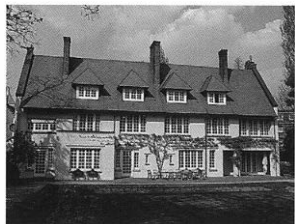
DE COTTAGESTIJL

De Moliërelaan bezit een uitzonderlijk voorbeeld van een huis in een stijl die is afgeleid van de Engelse cottigestijl. Deze bouwstijl, die breekt met de decoratieve overdaad van de eclectische villa's, integreert de woning in een natuurlijk of aangelegd landschap, kiest voor sobere en eenvoudige vormen, en laat de inwendige organisatie van de woning tot uiting komen in de uitwendige volumes. Een ander kenmerk zijn de talrijke erkerramen, dakkapellen en andere lichtbronnen, bedoeld om het comfort van de woning te vergroten.

De woning aan de Moliërelaan bevindt zich op nr. 225 en is weinig gekend omdat ze slecht zichtbaar is vanaf de straat. Dit indrukwekkende verblijf ligt in een ruime tuin die zich uitstrekt tot aan de Vanderkinderestraat en is gebouwd rond een achthoekig binnenplein dat toegankelijk is via een inrijpoort aan de Moliërelaan. De woning werd in 1912 ontworpen door architect Adrien Blomme, in samenwerking met Raymond Unwin en Richard Barry Parker. Deze twee Britse architecten genieten internationale faam en zijn vooral bekend als ontwerpers van de eerste Engelse tuinstad, Letchworth in Hertfordshire (begonnen in 1903), naar de ideeën ontwikkeld door de sociale hervormer Ebenezer Howard.

De opdrachtgever van de villa, Paul Drugman, lijkt ze nooit bewoond te hebben want in 1920 werd het eigendom openbaar te koop gesteld, toen het gebouw nog in afwerking was.

Adrien Blomme, bekend als architect met een grote variëteit van stijlen, heeft hier een van zijn eerste grote burgerwoningen ontworpen, die een van de voornaamste onderdelen van zijn oeuvre vormen.

Merkwaardig voorbeeld van een woning in Engelse cottigestijl, Moliërelaan 225, voltooid in 1920, resultaat van de samenwerking tussen Adrien Blomme en de Britse architecten Raymond Unwin en Richard Barry Parker. Het achthoekige binnenplein dat toegang geeft tot de woning langs de Moliërelaan, wordt verlevendigd door een fontein en is omgeven door een galerij onder een afdak. Het contrast tussen deze gesloten en intimistische structuur, met haar topgevels, dakkapellen en schuine daken, en de volmaakt sobere gevel die uitgaat op de tuin, is indrukwekkend.

ART NOUVEAU

De vernieuwende ideeën van Victor Horta en Paul Hankar, vaders van de art nouveau, werden in het begin van de 20ste eeuw opgepikt door een reeks architecten die in een koortsachtig tempo huizen ontwierpen voor de Brusselse voorsteden. Hun ontwerpen hebben echter vooral aandacht voor de buitenkant en proberen nauwelijks tot een totaalwerk te komen, waarin de inrichting van de binnenruimtes en de decoratie uit dezelfde architecturale visie stammen. Hoewel ze niet ontbreekt, is de art nouveau in de Moliërelaan veel minder sterk aanwezig dan in sommige andere wijken van Brussel. Op enkele uitzonderingen na lijkt het alsof ze verwaterd is in de dominerende Beaux-Artsstijl van de meeste huizen. Deze trend komt onder meer tot uiting in het imposante herenhuis van Paul Vizzavona op de hoek van de Moliërelaan (nr. 177) en de Brugmannlaan. Hoewel de zweepslagdecoratie van de witte, natuurstenen gevel en van het ijzersmeedwerk in de lijn van de ontwerpen van Horta ligt, hoort deze woning eerder thuis in de Franse traditie, zowel door zijn buitenstructuur – het mansardedak, het paviljoendak op de hoek, de oculi, de opeenvolging van de vensteropeningen, enz. – als door de indeling en de decoratie van de binnenruimtes.

Herenhuis op de hoek van de Moliërelaan (nr. 177) en de Brugmannlaan in Vorst. Architect Paul Vizzavona, 1908. Naast de twee huurpanden aan weerszijden van dit imposante gebouw in de stijl van Victor Horta ontwierp Vizzavona ook meerdere huizen in de Berkendaalwijk, onder meer Franz Merjaystraat 93 en Hervormingsstraat 64.

Een gelijkaardig geval is de dubbelwoning in witte en blauwe steen van Ernest Blérot op de nrs. 162-164. De vrij sobere gevelopbouw staat in schril contrast met de voormalige woning van de kunstenares Louise De Hem, een paar straten verder, waarin de architect zijn decoratieve verbeelding waarvoor hij zo befaamd is, wel de vrije loop heeft gelaten. Slechts twee gevels langs de Molièrelaan (nr. 133, J. Dosveld, 1906 en nr. 243, L. Hubin) onderscheiden zich onmiddellijk door hun veelkleurig baksteenparement, hun houtwerk en hun rondbogen die zijn overgenomen van de modellen van Hankar:

In zijn eigen woning op nr. 151 en in het huis op nr. 172 laat architect Jean-Baptiste Dewin een zeer persoonlijke en vernieuwende stijl zien, herkenbaar aan de geometrische vormen geïnspireerd door de Wiener Sezession, evenals aan de geraffineerde decoratie, in het bijzonder van de mozaïekpanelen. Deze stijl, voor het eerst toegepast in de kliniek van dokter Depage op het Brugmannplein uit 1905, kondigt reeds de art-decostijl aan waarin Dewin verder zal evolueren.

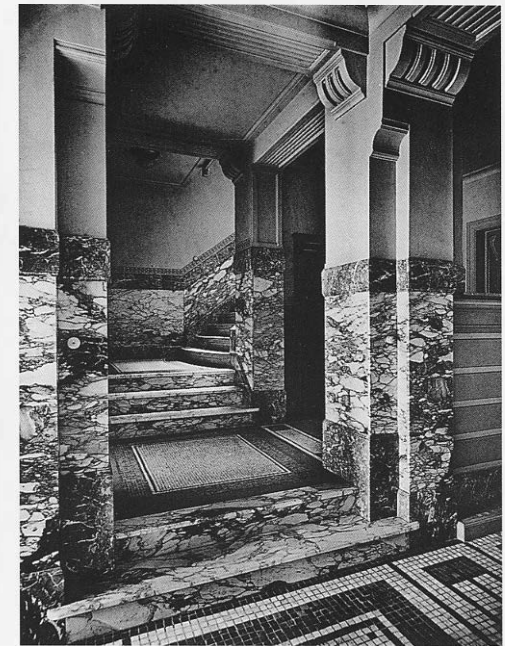
Ten slotte ontwierp Antoine Pompe in samenwerking met Fernand Bodson op nr. 174 een vrij atypische woning, ergens tussen geometrische art nouveau en modernisme in. De gevel in rode baksteen en blauwe steen, geritmeerd door een erker, getuigt van een rationeel concept waarin echter toch plaats is voor versiering

Foto uit *L'Album de la Maison Moderne* van 1908. Architect Paul Picquet ontwierp in 1905 de plannen voor dit herenhuis aan de Molièrelaan 112 en leidde ook de verbouwing ervan tot huurpand in 1922, met behoud van de geest van het oorspronkelijke gebouw.

Herenhuis, ontworpen door Aimable Delune, dat destijds op de hoek van de Brugmannlaan (nr. 174) et de Molièrelaan stond. Zoals elders in Brussel hebben de hoekgebouwen het meest geleden onder de sloop van oude huizen in de Molièrelaan.

Het smeedwerk, de glasramen en de mozaïekpanelen met gestileerde bloemen en vogels van de woning aan de Molièrelaan 172 zijn kenmerkend voor de architectuur van Jean-Baptiste Dewin. Zowel het decor

van de gevel als de inrichting van het interieur, meer bepaald de inkomhal, kondigen de art-decostijl aan die de architect vervolgens zal ontwikkelen.

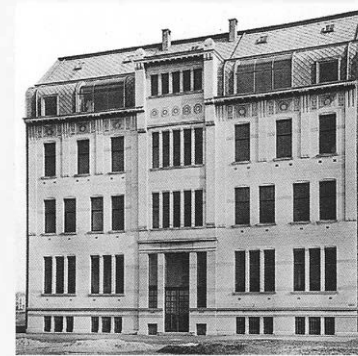
JEAN-BAPTISTE DEWIN

(HAMBURG 1873 - BRUSSEL 1948)

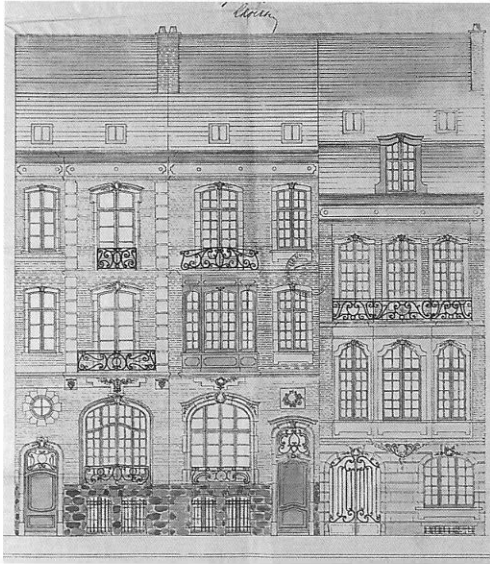
Na zijn studies aan de Academie voor Schone Kunsten te Brussel, zal Dewin zijn opleiding voltooien in het atelier van Georges Hobé. Zijn vroege werk zal art nouveau kenmerken vertonen van Weense inslag.

Daarna ontwikkelt hij een art-decostijl die hij zal toepassen op

zowel privéwoningen als publieke gebouwen, zoals het gemeentehuis van Vorst (1925-1936), en de ziekenhuizen die zijn specialiteit zullen worden, zoals het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel (1926-1935) en de voormalige Materniteit van Elsene (1930).

De bouw van het "Institut médico-chirurgical" in 1905, in opdracht van dokter Depage, betekende voor Dewin het begin van een lange carrière in de bouw van ziekenhuizen. In 1926 ontwierp hij ook de plannen voor de uitbreiding van de kliniek, op de hoek van de Joseph Stallaertstraat.

Paul Picquet, Berkendaalstraat 94-98 in Elsene, 1912. Gevelontwerp.

Herenhuis aan de Molièrelaan 305, architect Alfred Frère, 1912.

Herenhuis aan de Molièrelaan 315, architect Léon Janlet, 1913.

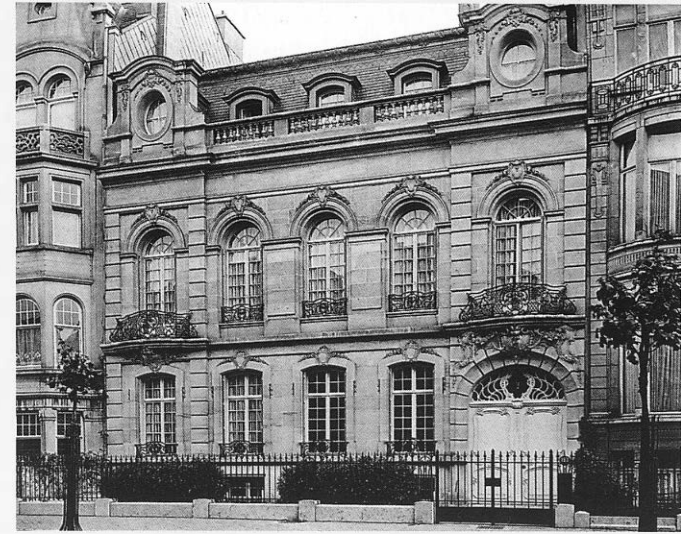

DE BEAUX-ARTSSTIJL

De benaming "Beaux-Arts" verwijst naar de befaamde École des Beaux-Arts de Paris, opgericht in de 19de eeuw, waarvan het onderwijs een aanzienlijke internationale uitstraling kende. De Beaux-Artsstijl borduurde verder op de diverse stromingen van de Franse 18de-eeuwse architectuur en lag in het verlengde van het eclecticisme. De stijl dook in Brussel op in het eerste decennium van de 20ste eeuw en handhaafde er zich tot in het Interbellum. Hoewel vaak vereenzelvigd met semi-openbare gebouwen zoals hotels en banken, kon de Beaux-Artsstijl zich door de aanleg van nieuwe woonwijken ook volop ontplooiën in de woningbouw, zowel in de herenhuizen en burgerwoningen als in de luxe appartementengebouwen van deze periode. In

de Berkendaalwijk is deze bouwstijl zeer ruim vertegenwoordigd. Ze is toegepast voor bijna alle gebouwen van de Louis Lepoutrelaan en bepaalt ook het uitzicht van de Molièrelaan. Het gebruik van witte natuursteen overweegt, niet zelden echter gecombineerd met rode of beige baksteen. Behalve de gebouwen die rechtstreeks geïnspireerd zijn op een specifiek Frans voorbeeld uit de 18de eeuw, kenmerken de Beaux-Artsgevels zich in het algemeen door een erkerboom en onlenen

ze decoratieve elementen aan het repertoire van de Lodewijk XIV-, XV- en XVI-stijlen, die vlotjes door elkaar worden gemengd. Dezelfde stijlen vinden we trouwens ook in de binnendecoratie van de woningen. De voornaamste vertegenwoordiger van de Beaux-Artsstijl in de wijk is architect Paul Picquet, maar ook de namen van Benjamin De Lestré, Léon Janlet, Camille Damman, Ernest Nisoli, Alex Desruelles en Léon David keren geregeld op de gevels van de woningen terug.

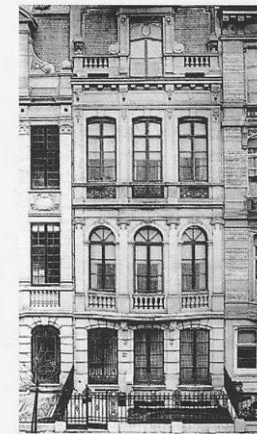
Herenhuis aan de Molièrelaan 193, architect Paul Picquet, 1909. Foto uit L'Émulation van 1913.

ARCHITECT PAUL PICQUET

(SINT-GILLIS, 1876 – ELSENE, 1956)

Paul Picquet werd van 1893 tot 1897 opgeleid aan de Academie van Brussel en was lid van de "Société centrale d'Architecture de Belgique" van 1897 tot 1933. Zijn vader en zoon waren eveneens architect. Zijn zeer omvangrijke oeuvre, voornamelijk ontworpen in Beaux-Artsstijl, is geconcentreerd in de Berkendaalwijk waar hij een veertigtal burgerwoningen en herenhuizen in deze stijl

bouwde. De meeste hiervan zijn op de gevel gesigneerd. Langs de Molièrelaan staan er een dozijn, waaronder zijn persoonlijke woning (nr. 130). Daarnaast maakte hij ook enkele ontwerpen in art-decostijl, onder meer voor het imposante gebouw op het Brugmannplein (nrs. 12-18) dat hij in 1928 samen met zijn zoon Robert realiseerde.

Persoonlijke woning van architect Paul Picquet, Molièrelaan 130, 1910.

Binnenzicht van de woning van Paul Picquet, uit L'Album de la Maison Moderne van 1911.

**DE INTERBELLUMARCHITECTUUR:
ART DECO EN MODERNISME**

De vooroorlogse realisaties van Jean-Baptiste Dewin in de Molièrelaan vormden reeds aanzetten tot de art deco, die in feite de voortzetting is van de geometrische richting in de art nouveau. Hoewel soberder maakt deze stijl toch ruim gebruik van decoratieve elementen waarvan de vormen neigen naar vereenvoudiging en geometrisering. Deze algemene kenmerken worden echter op zo veel verschillende manieren toegepast dat we onder de noemer art deco gebouwen aantreffen die soms maar heel weinig gemeen lijken te hebben.

De huizen die Dewin in 1923 bouwde op de nrs. 269-271 van de Molièrelaan zijn exponenten van de lyrische tendens in de art deco. Een sterk gelijkend werk van hem op de nrs. 113-115 is jammer genoeg verdwenen. Een ander voorbeeld van deze tendens – hoewel bloemrijker van uitdrukking – is het gebouw op de hoek van Molièrelaan (nr. 192) met de Edmond Picardstraat. Net als Dewin, bij wie hij stage liep, speelt François Van Meulecom met het contrast van de gevelmaterialen en integreert hij in zijn compositie een topgevel met drie vlakken, beeldhouwde elementen – meer bepaald uit het dierenrepertoire –, glasramen en een platte luifel.

Molièrelaan 192 (1928). De invloed van architect Jean-Baptiste Dewin is zeer duidelijk merkbaar in de gevels van deze woning, ontworpen door François Van Meulecom.

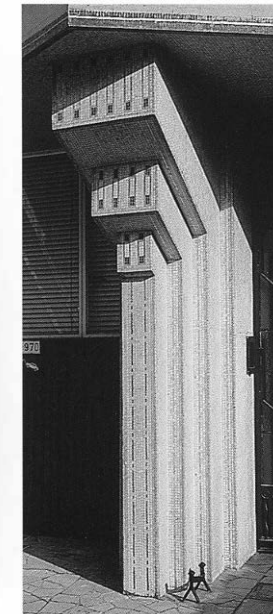
In een meer gemengde art-decostijl plaatste architect Fernand Petit op nr. 256 een uiterst sober gevelgedeelte in rode baksteen en witte natuursteen tegenover een volledig beglase halve cilinder:

Het appartementsgebouw dat architect en bouwpromotor Jean-Florian Collin in 1929 bouwde op de nrs. 1-2 van het Constantin Meunierplein is uitgesproken geometrisch. Dit komt duidelijk tot uiting in de uitsprongen, het ijzersmeedwerk en de vensterverdeling van de gepleisterde gevel, maar ook in de zeer fraaie versiering van de liftkooien.

Ook de gevel van huis nr. 124 aan de Molièrelaan, in 1926 ontworpen door Alfred Nyst, staat in deze geometrische tendens. Meest opvallend is de overstek met twee vlakken die op alle verdiepingen herhaald wordt. Op de benedenverdieping wordt deze overstek geschraagd door een typische art-decopijler waarvan de uitsteeksels versierd zijn met een decor met beige, grijze, zwarte en vergulde mozaïeken. Hetzelfde decor versiert ook de raamlijsten en de rib van de overstek.

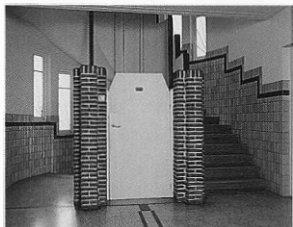
Woning, Molièrelaan 256, architect Fernand Petit. 1929. Boven de latei met spitsboog van de voordeur bevindt zich een indrukwekkend glasraam versierd met geometrische motieven.

Appartementsgebouw, Constantin Meunierplein 1-2, architect Jean-Florian Collin. Liftkooi van nr. 2.

Molièrelaan 124, detail van de benedenverdieping in art-decostijl, architect Alfred Nyst, 1926. Dezelfde architect ontwierp veertien jaar eerder ook de aanpalende woning (nr. 126) in Beaux-Artstijl.

Rechtsonder:
Herenhuis van Raymond Wolfers,
Alphonse Renardstraat 60, 1930-1931.
Henry van de Velde ontwierp deze
sobere woning enkele jaren na zijn
terugkeer uit Nederland. Het vrij smalle
en onregelmatige hoekperceel noopte
hem ertoe de ingang aan de achtergevel
te situeren.

Trapzaal en gevels van het appartementsgebouw, Molièrelaan 208-210, architect Joe Ramaekers, 1930-1931. De gevel van dit grote hoekgebouw draagt de invloed van de Amsterdamse School, zoals onder meer blijkt uit het parement van Belvédère-baksteen in violette kleur.

De aanhangers van het modernisme, die in dezelfde periode werkten maar vanuit een andere architecturale visie, pasten hun radicale opvattingen ook toe op de bouw van woningen. De extreem doorgedreven vereenvoudiging van de vormen leidde tot zeer zuivere composities waarin alles draait om krachtige geometrische volumes.

Het hoekhuis dat Henry van de Velde op korte afstand van de Molièrelaan bouwde voor een van de leden van de familie Wolfers is een zeer mooi voorbeeld van deze stroming, met zijn platte dak en monochrome gevels die geritmeerd worden door de asymmetrische plaatsing van de vensters in verschillende afmetingen.

Een andere icoon van de modernistische architectuur in Brussel, uit 1930, staat op de hoek van de Molièrelaan (nrs. 208-210) en de Joseph Stallaertstraat. Architect Joe Ramaekers inspireerde zich voor de plannen van dit grote appartementsgebouw op voorbeelden van de Amsterdamse School. De expressionistische stijl van deze school vindt een echo in het ritme van de volle en lege gedeeltes van de gevel uitgevoerd in donkere Belvédère-baksteen, in de polygonale hoektoren bekroond met licht inspringende lijsten, alsook in de breuk- en spannings-effecten van de decoratie in de gemeenschappelijke binnenruimtes. De Nederlandse invloed komt ook tot uiting in de gevel van het kleine

appartementengebouw op nr. 503 van de laan. De architect van dit gebouw, Robert Puttemans, tekende in 1930 de plannen voor zijn eigen woning gelegen aan de Camille Lemonnierstraat 112, op enkele meter van het Guido van Arrezzoplein. De rationele baksteengevel, die niet helemaal zonder plastische accenten is, heeft een evenwichtige asymmetrische opbouw die verder gaat dan de loutere uitdrukking van de inwendige indeling van de woning.

Een andere architectenwoning, waarvan de tuin aan die van de vorige woning paalt, verdient een vermelding om haar verrassende bouwstijl die uniek is voor Brussel. Het gaat om het "Glazen huis" van Paul-Amaury Michel (1935-1936), zo genoemd naar het gelijknamige huis dat door Pierre Chareau in 1928 in Parijs werd gebouwd. De architect heeft op deze rijwoning in de stad met veel inventiviteit de principes van Le Corbusier toegepast. Onder een terrasdak worden de in elkaar overvloeiende ruimtes van de verdiepingen verlicht door het grote raam van de voorgevel evenals door de achterwand die volledig in glas is en waar brede stroken glastegels afgwisselen met smalle langwerpige ruiten. Een tweede werk van deze architect is het appartementsgebouw "Clarté" aan de Molièrelaan 292, waarvan de palen, de panoramische vensters en de balkons over de hele breedte van de appartementen van dezelfde puristische taal getuigen.

De neutrale en iedere originaliteit missende stijl, kenmerkend voor de laatste bouw golf in de Molièrelaan na de Tweede Wereldoorlog, heeft gelukkig het harmonische totaalbeeld van deze echte bloemlezing van de Brusselse architectuur uit de eerste helft van de 20ste eeuw niet al te zeer aangetast. Zelfs de betreurenswaardige verdwijning van enkele mooie woningen – voor het merendeel hoekgebouwen – en hun vervanging door massieve appartementsgebouwen zijn er niet in geslaagd deze laan die zeer in trek is bij de ambassades haar luister te ontnemen. Het groen, dat nog zeer sterk aanwezig is ondanks het feit dat sommige voortuintjes tot parking zijn omgevormd, en het bochtige tracé van deze secundaire verkeersader waar het autoverkeer nog binnen de perken blijft, zijn twee andere redenen voor de aantrekkingskracht die de Molièrelaan al bijna een eeuw lang uitoefent op zowel bewoners als wandelaars.

Persoonlijke woning van Robert Puttemans, Camille Lemonnierlaan 112, 1930. Op de benedenverdieping was het kantoor van de architect gevestigd.

Persoonlijke woning van Paul-Amaury Michel, Jules Lejeunelaan 69, 1935-1936. De architect was nauwelijks 23 jaar toen hij dit verbazingwekkende huis bouwde dat helemaal uit gewapend beton, glas en metaal bestaat.

Wandeling nr. I

Woning op de hoek van de Jules Lejeunestraat (nr. 71) en het Guido van Arrezzoplein, architect Walthère Michel, 1931. Deze ruime woning met villa-allures laat een complex spel zien van volumes en dakpartijen.

Meyerbeerstraat 33, Vorst. Architect Jean-Baptiste Dewin, 1922.

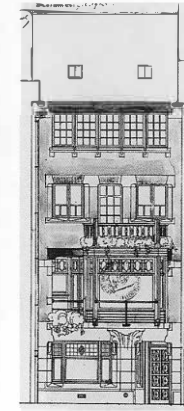

Afkortingen:
 AD = Art Deco;
 AN = Art Nouveau;
 BA = Beaux-Arts;
 FC = Frans classicisme;
 E = Eclecticisme;
 M = Modernisme;
 NG = Neogotiek;
 NVR = Neo-Vlaamse renaissance.

De Molièrelaan en directe omgeving

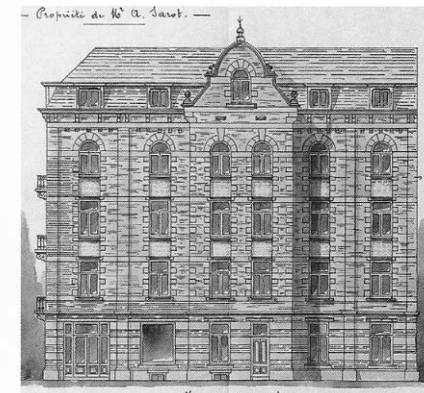
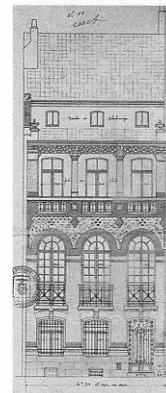

Molièrelaan 123, Vorst, voormalig herenhuis Katz, architect Paul Hamesse, 1909.
 Huizen met topgevel op het Guido van Arrezzoplein 3-4, architect Paul Hamesse et Frères, 1913.

Samen met het huis aan de Albertlaan 217 flankerde dit huis aan de Molièrelaan 133 een groot hoekherenhuis dat nu verdwenen is. Het geheel werd in 1906 gebouwd, naar de plannen van architect J. Dosveld.

Ontwerp voor de gevel van het huis Gheude, Molièrelaan 174 in Elsene, door Antoine Pompe en Fernand Bodson, 1913 (garage toegevoegd in 1952; gerestaureerd in 1988). De twee architecten werkten elf jaar samen en ontwierpen nog een ander gebouw in de Berkendaelwijk: de woning met atelier van schilder Eugène Mahaux (Emmanuel Van Driesschestraat 74, 1914). Tegenover het huis Gheude staat een woning in eclectische stijl (Molièrelaan 223), gebouwd in 1909 naar de plannen van Antoine Pompe.

Jean-Baptiste Meunierstraat 11, Elsene. Architect Ernest Nisoli, gevelontwerp, 1908.

Molièrelaan 525 /Waterloosesteenweg 663, Elsene. Architect Alfred Sarot, 1911.

Wandeling nr. 1

De Molièrelaan en directe omgeving

Woning op de hoek van de Jules Lejeunestraat (nr. 71) en het Guido van Arrezzoplein, architect Walther Michel, 1931. Deze ruime woning met villa-allures laat een complex spel zien van volumes en dakpartijen.

Meyerbeerstraat 33, Vorst. Architect Jean-Baptiste Dewin, 1922.

Alkortingen:
AD = Art Deco;
AN = Art Nouveau;
BA = Beaux-Arts;
FC = Frans classicisme;

E = Eclecticisme;
M = Modernisme;
NG = Neogotiek;
NVR = Neo-Vlaamse renaissance.

1. **Molièrelaan 1/Alsebergsesteenweg 356, Vorst.** Félix Rogge, "Résidence Molière", appartementsgebouw met commerciële gelijkvloers, 1929. AD.
2. **Molièrelaan 34, Vorst.** Constantin Delplace, burgerlijk ziekenhuis van Sint-Gillis in Vorst (thans Centre hospitalier Molière-Longchamp), plannen van 1905-1906, bouw 1908-1911. I. Gerenovent. E.
3. **Constantin Meunierplein 1-2, Vorst.** Jean-Florin Collin, appartementsgebouw, 1929. AD/M.
4. **Constantin Meunierplein 7, Vorst.** Camille Damman, appartementsgebouw, 1924. BA.
5. **Constantin Meunierplein, Vorst.** Constantin Meunier, de dakwerker brons, ca. 1890.
6. **Meyerbeerstraat 17, Vorst.** Paul Hamesse, woonhuis, 1908. E/AN.
7. **Meyerbeerstraat 27, Vorst.** Antoine Pompe, woonhuis, 1912. AN.
8. **Meyerbeerstraat 33, Vorst.** Jean-Baptiste Dewin, groot herenhuis (driegevels) met park en garage, 1922. AD.

12. **Albertlaan 226-232, Vorst.** Edmond Muller, woonhuizen, 1904-1905. AN.
13. **Molièrelaan 139/Albertlaan, Vorst.** Paul Picquet, voormalig herenhuis Rizzo, 1909. E.
14. **Albertlaan 198, Vorst.** Alfred Frère, persoonlijke woning, 1907. AN.
15. **Molièrelaan 98, Vorst.** Franz De Vestel, herenhuis, 1908. E/BA.
16. **Molièrelaan 102, Vorst.** Émile Janlet, groot herenhuis, 1907. NVR.
17. **Molièrelaan, nr. 104, Vorst.** Jules Brunfaut, persoonlijke woning, 1908. E.
18. **Molièrelaan, nr. 151, Vorst.** Jean-Baptiste Dewin, persoonlijke woning, 1907, Tussen AN en AD.
19. **Molièrelaan 153-155, Vorst.** Jules Brunfaut, voormalig herenhuis Philippot, 1907. FC. Reliëf van beeldhouwer Jef Lambeaux. Beschermd (gevels en daken) sinds 1/06/1987.
20. **Molièrelaan 112, Vorst.** Paul Picquet, groot herenhuis, 1905. AN. Door de architect verbouwd tot appartementsgebouw in 1922.

23. **Molièrelaan 177/Brugmannlaan 176, Vorst.** Paul Vizzavona, voormalig herenhuis Vandenbroeck en twee huurpanden, Molièrelaan 179 en Brugmannlaan 178 (Elsene), 1908.
24. **Molièrelaan 124, Vorst.** Alfred Nyst, woonhuis, 1926. AD.
25. **Molièrelaan 130, Elsene.** Paul Picquet, persoonlijke woning, 1910. BA. De nummers 128 en 132 zijn eveneens ontworpen door deze architect.
26. **Molièrelaan Elsene.** A. Lefèvre, woonhuis, 1907. AN/BA.
27. **Molièrelaan 193, Elsene.** Paul Picquet, voormalig herenhuis Michiels, 1909. BA.
28. **Molièrelaan 195, Elsene.** Georges Hobé, voormalige woning en atelier van schilder Frantz Charlet, 1907. E/AN.
29. **Molièrelaan 142/Franz Merjaystraat, Elsene.** Ed. Franken Willemaers, groot herenhuis, 1910. BA (geïnspireerd op Lodewijk XV-stijl).

32. **Molièrelaan 166, Elsene.** Albert en Alexis Dumont, voormalige woning en atelier van schilder Firmin Baes, 1907. BA.
33. **Molièrelaan 172, Elsene.** Jean-Baptiste Dewin, herenhuis, 1910. Tussen AN en AD. Beschermd sinds 10/10/1996.
34. **Molièrelaan 174, Elsene.** Antoine Pompe en Fernand Bodson, voormalige woning Gheude, 1913. Tussen AN en M. Ook het huis aan de overkant op nr. 223 is van Antoine Pompe (1909). E.
35. **Molièrelaan 225, Elsene.** Adrien Blomme, Raymond Unwin en Richard Barry Parker, villa (opdrachtgever Paul Drugman, opnieuw verkocht in 1920), 1912-1920. Cottagestijl.
36. **Molièrelaan 243, Elsene.** L. Hubin, woonhuis, 1908. AN.
37. **Edmond Picardstraat 25 tot 39 en 46-48, Elsene.** Fernand Petit, geheel van woonhuizen 1914-1924 (nr. 29, persoonlijke woning, 1914. Neo-Elizabethaans).
38. **Molièrelaan 192/Edmond Picardstraat 26, Elsene.** François Van Meulecom, woonhuis, 1928. AD.

42. **Molièrelaan 230-236, Elsene.** Camille Damman, geheel van vier woonhuizen, 1912. E.
43. **Molièrelaan 297, Elsene.** Fernand Symons, groot herenhuis, 1911. E.
44. **Molièrelaan 305, Elsene.** Alfred Frère, groot herenhuis, 1912. BA (inspiratie Lodewijk XV).
45. **Molièrelaan 256, Ukkel.** Fernand Petit, groot herenhuis, 1929. AD.
46. **Molièrelaan 315, Ukkel.** Léon Janlet, herenhuis, 1913. BA.
47. **Molièrelaan 317, Ukkel.** Victor Boelens, herenhuis, 1913. E/BA.
48. **Gabriellestraat 6-8, Ukkel.** Stanislas Jasinski, appartementsgebouw, 1932. M.
49. **Guido van Arrezzoplein 3-4, Ukkel.** Paul Hamesse et Frères, woonhuizen, 1913. E/BA/AD.

54. **Molièrelaan 462/Jean Chapeliestraat, Elsene.** Herenhuis, 1928. BA (inspiratie Lodewijk XV).
55. **Lincolstraat 3, Ukkel.** Louis Tenaerts, woonhuis, 1935. AD.
56. **Molièrelaan 503, Elsene.** Robert Puttemans en Emile Poly, appartementsgebouw, 1929-1930. M/Amsterdamse school.
57. **Molièrelaan 511-513, Elsene.** Victor Rubbers, voormalige woning en atelier van schilder Victor Gilsoul, 1924. E.
58. **Molièrelaan 525/hoek Waterlooosteenweg 663, Elsene.** Alfred Sarot, woonhuis, 1911. NVR.

39. **Molièrelaan 208-210/Joseph Stallaertstraat, Elsene.** Joe Ramaekers, appartementsgebouw, 1930. M/Amsterdamse school. Beschermd (gevels, daken en gemeenschappelijke binnenruimtes) sinds 16/03/1995.
40. **Molièrelaan 265, Elsene.** Groot herenhuis, 1911. E.
41. **Molièrelaan 269-271, Elsene.** Jean-Baptiste Dewin, woonhuizen, 1922-1923. AD.

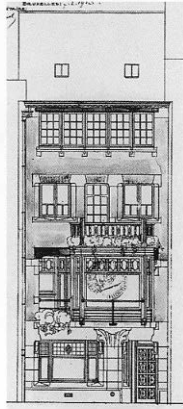
50. **Camille Lemonnierstraat 112, Ukkel.** Robert Puttemans, persoonlijke woning, 1930. M. Gerenoveerd door Winston Spriet, 1987.
51. **Jules Lejeunestraat 71/Guido van Arrezzoplein, Ukkel.** Walther Michel, woonhuis met drie gevels, 1931. AD.
52. **Jules Lejeunestraat 69, Ukkel.** Paul-Amaury Michel, "Glazen huis", persoonlijke woning, 1935-1936. M. Restauratie door Bernard Baines en Christian Giot, 2001-2002. Beschermd sinds 24/09/1998.
53. **Molièrelaan 292, Ukkel.** Paul-Amaury Michel, appartementsgebouw "Clarté", 1938-1939. M.

Andere interessante gebouwen, buiten de wandeling:

- **Rodenbachstraat 37-39, Vorst.** Henri Jacobs. Gemeenteschool nr. 4, 1905-1911. AN. Beschermd (gedeelte) sinds 12/02/1998.
- **Rodenbachstraat 14-22 en 27-33 (1903) en Marconistraat 32-42 (1901-1903), Vorst.** Sociale appartementen "Rodenbach". E/AN. Rodenbachstraat 14-22 en 27-33: A. Hannaert en Ch. de Quelker; Marconistraat 32: Léon Govaerts (beschermd voorgevel en dak sinds 6/11/1997); nrs. 34-36: Emile Hellmans; nrs. 38-42: Henri Jacobs.
- **Marconistraat 167, Vorst.** Watertoren gebouwd door de firma Grondel uit Gent, 1904; techniek gebaseerd op het Hennebique-procédé. Beschermd sinds 01/10/1998.
- **Marconistraat 123-127, Vorst.** Voormalige bedrijfsgebouwen "Magnéto belge". Léon Guinnotte, 1941. AD. Beschermd (gedeelte) sinds 10/09/98.

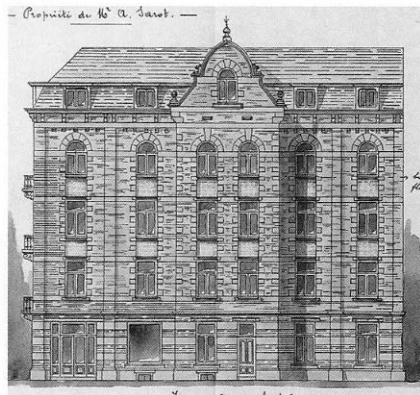
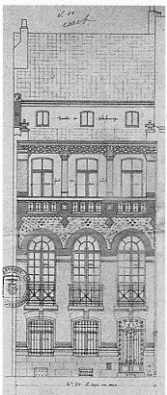

Molièrelaan 123, Vorst, voormalig herenhuis Katz, architect Paul Hamesse, 1909.
Huizen met topgevel op het Guido van Arrezzoplein 3-4, architect Paul Hamesse et Frères, 1913.

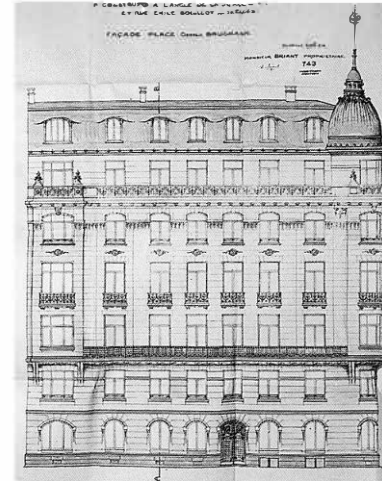
Samen met het huis aan de Albertlaan 217 flankeerde dit huis aan de Molièrelaan 133 een groot hoekherenhuis dat nu verdwenen is. Het geheel werd in 1906 gebouwd, naar de plannen van architect J. Dosveld.

Ontwerp voor de gevel van het huis Gheude, Molièrelaan 174 in Elsene, door Antoine Pompe en Fernand Bodson, 1913 (garage toegevoegd in 1952; gerestaureerd in 1988). De twee architecten werkten elf jaar samen en ontwierpen nog een ander gebouw in de Berkendaalwijk: de woning met atelier van schilder Eugène Mahaux (Emmanuel Van Driesschestraat 74, 1914). Tegenover het huis Gheude staat een woning in eclectische stijl (Molièrelaan 223), gebouwd in 1909 naar de plannen van Antoine Pompe.

Jean-Baptiste Meunierstraat 11, Elsene. Architect Ernest Nisoli, gevelontwerp, 1908.

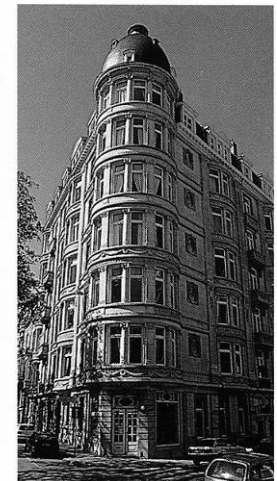
Molièrelaan 525 /Waterloosesteenweg 663, Elsene. Architect Alfred Sarot, 1911.

Brugmannplein 6, Elsene, architect Alfred Chambon, gevelontwerp, 1912.

Brugmannplein 12-20, Elsene, architecten Paul en Robert Picquet, 1928-1929, hoekzicht.

Dit gebouw, op de hoek van de Louis Lepoutrelaan (nrs. 67-73) en de François Stroobantstraat (nrs. 45-51), werd gebouwd in 1912, in de Beaux-Artsstijl die het uitzicht van de laan domineert. De hoek is op de typisch Parijse manier uitgewerkt met een rotonde bekroond door een koepel.

ANTOINE DEPAGE

(BOSVOORDE, 1862 - DEN HAAG, 1925)

Dit monument voor dokter Antoine Depage, de stichter van het "Institut médico-chirurgical" op het Brugmannplein, werd in 1926 gerealiseerd door architect Jean-Baptiste Dewin en beeldhouwer Godfried Devreese.

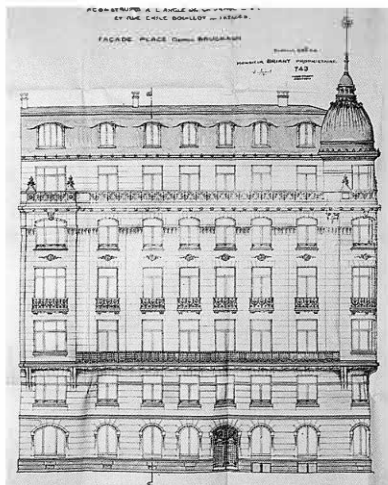
Antoine Depage was een eminent chirurg die de vooruitgang in zijn specialiteit verspreide via zijn onderwijs aan de universiteit van Brussel, zijn talrijke publicaties en de congressen van de door hem opgerichte "Société internationale de Chirurgie". In zijn werk gesteund door zijn echtgenote Marie, onderscheidde hij zich vooral door zijn actieve inzet voor de verbetering van de verzorging en de organisatie van de ziekenhuizen. In 1905 richtte hij het "Institut médico-chirurgical" op aan het Brugmannplein. Twee jaar later stichtte hij de eerste Belgische school voor verpleegsters, geleid door Edith Cavell. In de Eerste Wereldoorlog werd hij belast met de organisatie van de medische diensten in het leger. Hij installeerde meerdere hospitalen nabij de gevechtszones, onder meer het Hôpital de l'Océan in De Panne, dat tot over de grenzen bekend was voor zijn efficiënte werking. Na zijn benoeming tot voorzitter van het Rode Kruis richtte dokter Depage een Kongolese afdeling op. Naast zijn medische activiteiten was hij ook actief in de liberale partij waarvoor hij senator werd in 1920.

Louis Lepoutrelaan 54, Elsene, architect Fernand Symons, gevelontwerp, 1912.

Louis Lepoutrelaan 106, Elsene, architect Camille Damman, gevelontwerp voor de stallen, 1913.

Benjamin Lestré, herenhuis, 1910, Louis Lepoutrelaan 92. De gevels ontworpen door deze architect zijn herkenbaar aan de rijk uitgewerkte decoratie.

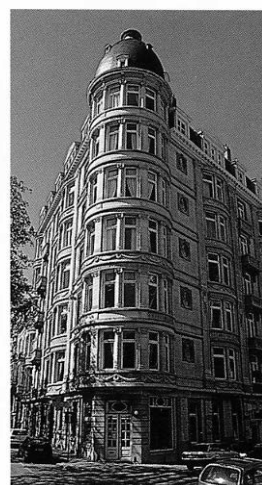
Wandeling nr. 2

Brugmannplein 6, Elsene, architect Alfred Chambon, gevelontwerp, 1912.

Brugmannplein 12-20, Elsene, architecten Paul en Robert Picquet, 1928-1929, hoekzicht.

Dit gebouw, op de hoek van de Louis Lepoutrelaan (nrs. 67-73) en de François Stroobantstraat (nrs. 45-51), werd gebouwd in 1912, in de Beaux-Artsstijl die het uitzicht van de laan domineert. De hoek is op de typisch Parijse manier uitgewerkt met een rotonde bekroond door een koepel.

ANTOINE DEPAGE

(BOSVOORDE, 1862 - DEN HAAG, 1925)

Dit monument voor dokter Antoine Depage, de stichter van het "Institut médico-chirurgical" op het Brugmannplein, werd in 1926 gerealiseerd door architect Jean-Baptiste Dewin en beeldhouwer Godfried Devreese.

Antoine Depage was een eminent chirurg die de vooruitgang in zijn specialiteit verspreidde via zijn onderwijs aan de universiteit van Brussel, zijn talrijke publicaties en de congressen van de door hem opgerichte "Société internationale de Chirurgie". In zijn werk gesteund door zijn echtgenote Marie, onderscheidde hij zich vooral door zijn actieve inzet voor de verbetering van de verzorging en de organisatie van de ziekenhuizen. In 1905 richtte hij het "Institut médico-chirurgical" op aan het Brugmannplein. Twee jaar later stichtte hij de eerste Belgische school voor verpleegsters, geleid door Edith Cavell. In de Eerste Wereldoorlog werd hij belast met de organisatie van de medische diensten in het leger. Hij installeerde meerdere hospitalen nabij de gevechtszones, onder meer het Hôpital de l'Océan in De Panne, dat tot over de grenzen bekend was voor zijn efficiënte werking. Na zijn benoeming tot voorzitter van het Rode Kruis richtte dokter Depage een Kongolese afdeling op. Naast zijn medische activiteiten was hij ook actief in de liberale partij waarvoor hij senator werd in 1920.

Louis Lepoutrelaan 54, Elsene, architect Fernand Symons, gevelontwerp, 1912.

Louis Lepoutrelaan 106, Elsene, architect Camille Damman, gevelontwerp voor de stallen, 1913.

Benjamin Lestré, herenhuis, 1910, Louis Lepoutrelaan 92. De gevels ontworpen door deze architect zijn herkenbaar aan de rijk uitgewerkte decoratie.

De wijk van de Louis Lepoutrelaan

1. **Georges Brugmannplein, Elsene** ●nze-Lieve-VrouwBoodschapkerk. Camille Damman, 1932-1934. Neoromaans/AD.
2. **Brugmannplein, Elsene** Alfred Chambon, appartementsgebouw, 1912. BA.
3. **Brugmannplein 9-9A, Elsene**. Joseph Purnelle, hoekgebouw, 1912. AN.
4. **Brugmannplein 12-20/Berkendaalstraat 128-132, Elsene**. Paul en Robert Picquet, appartementsgebouw met commercieel gelijkvloers, 1928-1929. AD.
5. **Brugmannplein 21, Elsene**. Joseph Diongre, appartementsgebouw met commercieel gelijkvloers, 1909. AN.
6. **Brugmannplein 29, Elsene**. Jean-Baptiste Dewin, Rode Kruis van België (voormalige kliniek van dokter Depage), 1905. AN; uitbreidingen op de hoek van de Joseph Stallaertstraat door J.-B. Dewin, 1926. monument voor Antoine Depage; architect J.-B. Dewin, beeldhouwer Godfried Devreese, 1926.
7. **Joseph Stallaertstraat 6, Elsene**. Alphonse Gellé, voormalige voorlopige kerk van de Maria-Boodschapparochie (thans centrum *Le Fanal*), 1915. Verbouwd in 1970.
8. **Joseph Stallaertstraat 8-10, Elsene**. Camille Damman, pastorie van de Maria-Boodschapkerk, 1925. AD.
9. **Louis Lepoutrelaan 106, Elsene**. Camille Damman, groot herenhuis, 1912. BA. Zie ook op nr. 44 de persoonlijke woning van deze architect (1909).
10. **Louis Lepoutrelaan 92, Elsene**. Benjamin De Lestré, herenhuis, 1910. BA. Dezelfde architect ontwierp ook de plannen voor de huizen op nrs. 110 (1912), 102 (1910), 88 (1910), 56 (1911), 55 (1911) en 51 (1914).
11. **Louis Lepoutrelaan 67-73/François Stroobantstraat 45-51**. Appartementsgebouw, aannemers Jean Craps, 1912. BA.
12. **Louis Lepoutrelaan 70, Elsene**. Henri Van Montfort, appartementsgebouw, 1910. E.
13. **Louis Lepoutrelaan 54, Elsene**. Fernand Symons, groot herenhuis, 1912. AN/BA.
14. **Louis Lepoutrelaan 46-48/Alphonse Renardstraat 2, Elsene**. Léon Janlet, appartementsgebouwen, 1910. BA. Van dezelfde architect, zie ook nr. 83 (1910).
15. **Louis Lepoutrelaan 28/Camille Lemonnierstraat 1, Elsene**. Adhémar Lener, voormalige kantoren van de aannemers L. Monnoyer & Fils, 1909 en 1911. Tussen E/AN en AD.
16. **Hervormingsstraat 74-76, Elsene**. Gabriel Charle. E/AN. nr. 74: voormalige woning en atelier van schilder Georges Lemmers, 1904. Beschermd sinds 18/11/1976; nr. 76: woonhuis, 1906.
17. **Emmanuel Van Driesschestraat 74, Elsene**. Antoine Pompe en Fernand Bodson, voormalige woning en atelier van schilder Eugène Mahaux, 1914. AN/AD.

18. **Fernand Neuraystraat 17-19, Elsene**. Aimable Delune, woonhuizen, 1905. AN.
19. **Hervormingsstraat 4, Elsene**. Fernand Chambon, voormalige woning en atelier van schilder Géo Bernier, 1902-1904. E/AN. Beschermd sinds 03/07/1997.
20. **Hervormingsstraat 5-27, Fernand Neuraystraat 35-57, Emmanuel Van Driesschestraat 2-28, Franz Merjajstraat 54-58, Elsene**. Woningensembles, 1901-1904. E/AN.
21. **Franz Merjajstraat 45, Elsene**. Arthur Méan (lq>), woonhuis, vóór 1909. E/AN.
22. **Hoge Bruglaan 17, Elsene**. Woonhuis, 1901. E/AN.
23. **Brugmannlaan 80, Vorst**. Victor Horta, voormalige woning en atelier van beeldhouwer Fernand Dubois, 1901. AN. Beschermd sinds 20/07/1972.
24. **Brugmannlaan 120-124, Vorst**. Ernest Blérot, geheel van drie woonhuizen, 1904. AN. Beschermd (voorgevels en daken) sinds 30/01/1997.
25. **Brugmannlaan 134, Vorst**. Hector Maertens, groot herenhuis, 1903. NG.
26. **Franz Merjajstraat 143-163, Elsene**. Paul Picquet, geheel van woonhuizen, waarvan meerdere dubbelhuizen: 143-149 (1915) en 157-159: BA; 151-155 (1912) en 163: E. Van dezelfde architect, zie ook andere ensembles in BA: Franz Merjajstraat, 203 (1912), 205-207 (1913); Berkendaalstraat 94-98 (1912).
27. **Darwinstraat 15-17, Vorst**. Ernest Blérot, voormalige woning en atelier van schilderes Louise De Hem, 1904-1905. AN. Beschermd (gedeeltelijk) sinds 09/10/1997.
28. **Darwinstraat 8-10, Vorst**. Adrien Delpy, voormalige woning en atelier van schilder Ernest Rocher, 1904. E/AN.
29. **Franz Merjajstraat 93, Elsene**. Paul Vizzavona, woonhuis, 1907. AN. Van dezelfde architect, zie ook de woning aan de Hervormingsstraat 64 (1911).
30. **Emile Bouillotstraat 2/Emmanuel Van Driesschestraat 1, Elsene**. Raphaël Delville, appartementsgebouw, 1928. AD.
31. **Léon Jacquetsquare, Elsene**. Henri Bonquet, Le Desin, brons, 1901.
32. **Emile Bouillotstraat 14, Elsene**. Victor Boelens, woonhuis, 1906. AN.
33. **François Stroobantstraat 17, Elsene**. Benjamin De Lestré, woonhuis, 1910. AN. Van dezelfde architect, zie ook nrs. 23 (1909) en 25 (1910). BA.
34. **Louis Hymansstraat 9-9c, Elsene**. André Darche, appartementsgebouw, 1928. AD/M/Amsterdamse school.
35. **Mignot Delstanchestraat 68, Elsene**. Joseph Purnelle, woonhuis, 1927. AD.
36. **Mignot Delstanchestraat 40, Elsene**. Robert Puttemans en Emile Poly, woonhuis, 1928. M/Amsterdamse school.
37. **Alphonse Renardstraat 60/Jean-Baptiste Colynsstraat, Elsene**. Henry van de Velde, herenhuis Raymond Wolfers, 1930-1931. M. Beschermd (volledig) sinds 04/10/1983.
38. **Renier Châlonstraat 48/Camille Lemonnierstraat, Elsene**. Benjamin De Lestré, gymnastiekzaal, 1921.
39. **Camille Lemonnierstraat 68/Jean-Baptiste Colynsstraat, Elsene**. Stanislas Jasinski, woning Grégoire, 1935-1936. M. Verbouwd door Paul-Arnaury Michel, 1949.
40. **Jean-Baptiste Colynsstraat 41, Elsene**. Jules Faes, 1937. M/Amsterdamse school.
41. **Jean-Baptiste Colynsstraat 1, Elsene**. Jean-Florian Collin, M. Keuleneer, appartementsgebouw, 1935. AD/M.
42. **Jules Lejeunestraat 6, Elsene**. Raymond Burgraeve, appartementsgebouw, 1933. AD.
43. **Charles Grauxplein, Elsene**. Isidore De Rudder. De oude fontein, marmer, vóór 1914.
44. **Waterloosesteenweg 525A-527 en 533-535, Elsene**. Stéphane Deval, appartementsgebouwen met commercieel gelijkvloers, aan weerszijden van de ingang van de Galerie de Waterloo, 1933-1934. AD/M.
45. **Galerie de Waterloo, Elsene**. Léon David, geheel van woonhuizen, 1912. E. Ingangsgebouw van de galerij aan de Waterloosesteenweg 529-531: A. Jeannin, 1906. E. Ingangsgebouw van de galerij aan de Camille Lemonnierstraat 22-24 en aanpalende huizen (nrs. 8-20 en 26-28): Léon David, 1925-1927. E/AD.

Andere interessante gebouwen buiten de wandeling:
 - **Berkendaalstraat 70-72, Vorst**. L. De Rycker, Normalschool van Berkendaal (voormalig instituut Dupuch), 1899-1902. E. Beschermd als monument en landschap (gedeeltelijk) sinds 26/03/1998.
 - **Brugmannlaan 119-121, Vorst**. Léopold Pepermans, kerk van de paters barnabiëten, 1905. NG. Beschermd (volledig) sinds 7/03/1996.

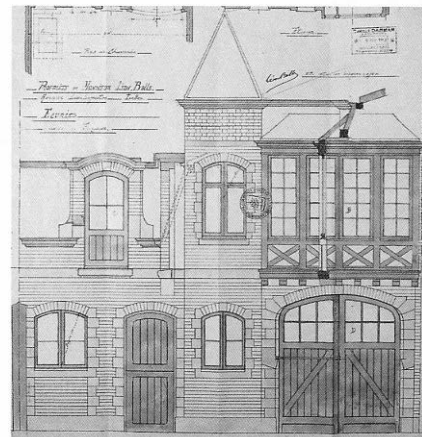
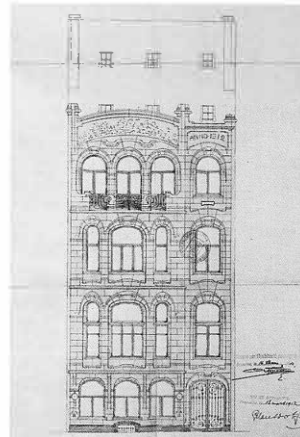
De wijk van de Louis Lepoutrelaan

De Louis Lepoutrelaan rond 1913. Het perspectief is nog niet afgesloten door de Onze-Lieve-Vrouw-Boodschapkerk die er pas zal komen in 1932.

Het monumentale perspectief van de Louis Lepoutrelaan, met zijn centrale met bomen beplante middenberm, is kenmerkend voor de urbanisatie van de Brusselse voorsteden aan het einde van de 19de en begin van de 20ste eeuw. De architectuur van deze laan dankt zijn uitzonderlijke eenheid aan het feit dat bijna alle huizen op zeer korte tijd, tussen 1908 en 1914, werden gebouwd in de Beaux-Artsstijl met zijn dominerende witte natuursteen en nagenoeg integraal bewaard zijn gebleven, alsook aan de grote dichtheid van

ontwerpen van enkele architecten. Benjamin De Lestré is vertegenwoordigd met acht ontwerpen (een ervan verbouwd), Ernest Nisoli met vijf, Camille Damman met drie en Léon Janlet met twee. De laan is ook interessant door de combinatie van herenhuizen en grote luxueuze appartementsgebouwen - de oudste van de wijk - die de meeste hoeken van de laan met de zijstraten bezetten. Drie ervan werden besteld door dezelfde aannemer, een zekere Jean Craps, tussen 1909 en 1912.

In de straten grenzend aan de Molièrelaan en de Louis Lepoutrelaan, staan herenhuizen zij aan zij met meer bescheiden woningen, zoals het huizenblok gevormd door de Hervormingsstraat, F. Merjaystraat, E. Van Driesschestraat en de F. Neuraystraat.

Galerie de Waterloo, Elsene, architect Léon David, 1912. Foto uit het tijdschrift *Vers l'Art* van 1913.

E. Bouillotstraat 2 / E. Van Driesschestraat 1, Elsene. Architect Raphaël Delville, 1928.

BIBLIOGRAFIE

Art Deco architectuur. Brussel 1920-1930, Brussel, A.A.M., 1996.

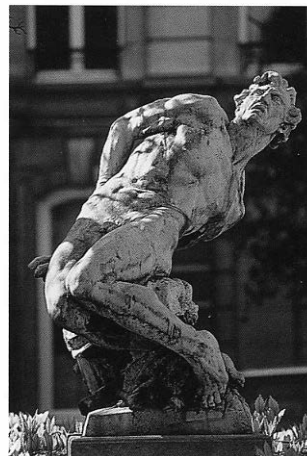
Catalogus van de tentoonstelling *L'Académie et l'Art Nouveau. 50 artistes autour de Victor Horta*, Académie royale des Beaux-Arts de Bruxelles, 1996.

E. Dubuisson, *Ukkel. Huizen en villa's* (Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis, nr. 28), Brussel, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2000.

M.-B. Fincoeur en M. Silvestre, *Beredeneerde inventaris van de cartografische verzamelingen Vandermaelen bewaard in de Koninklijke Bibliotheek van België*, Di. IV: Brussel, Brussel, KBB, 2000.

S. Gilissen-Valschaerts, L. Martin, E. Hanotiau-Venken, S. Petit, *Uccle, une commune de l'agglomération bruxelloise*, U.L.B., ed. Institut de Sociologie, Brussel, 1962.

E. Hennaut en M. Demanet (met de medewerking van J. Bertrand en L. Liesens), *Hout en metaal in de gevels van de huizen te Brussel. 1850-1940*, Brussel, A.A.M. - Koning Boudewijnstichting, 1997.

Léon Jacquetsquare, Elsene. Henri Bonquet, De lotsbestemming, brons, 1901.

Ixelles, ensembles urbanistiques et architecturaux remarquables, publicatie van het Centre d'Études et de Recherches Urbaines (E.R.U.), Brussel, 1990.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Beschermde monumenten en landschappen, ed. Pierre Mardaga, 1999.

J.-F. Van Caulaert, *Une église à la plaine de Berkendael: les débuts de la paroisse de l'Annonciation à Ixelles*, in: *Bulletin du Cercle d'Histoire locale d'Ixelles*, nr. 73-74, maart-juli 1999, pp. 17-37.

Albert Van Lil, *Wegwijs te Vorst*, Brussel, 1986.

Louis Verniers, *Histoire de Forest-lez-Bruxelles*, Brussel, A. De Boeck, 1949.

I. Wanson, *Georges Brugmann*, in: *Ucclesia, geschied-en heemkundige kring van Ukkel en omgeving*, nr. 148, november 1993, pp. 3-12.

In dezelfde collectie:

1. HET JUBELPARK, ZIJN GEBOUWEN EN MUSEA (NL - FR - ESP - GB)
2. HET KERKHOF AAN DE DIEWEG (NL - FR)
3. DE GROTE MARKT VAN BRUSSEL (NL - FR - ESP - GB)
4. DE BEGIJNHOFWIJK (NL - FR)
5. DE HEIZEL (NL - FR - ESP - GB)
6. DE LOUIS BERTRANDLAAN EN HET JOSAPHATPARK (NL - FR)
7. DRIE VOORBEELDEN VAN PASSAGES UIT DE 19de EEUW (NL - FR - ESP - GB)
SINT-HUBERTUSGALERIJEN - BORTIERGALERIJ - NOORDDOORGANG
8. ANDERLECHT (NL - FR)
DE COLLEGALE - HET BEGIJNHOF - HET ERASMUSHUIS
9. DE ZAVEL DE WIJK EN DE KERK (NL - FR - ESP - GB)
10. DE VIJVERS VAN ELSENE EN OMGEVING (NL - FR)
11. DE SINT-KATELIJNEWIJK EN DE OUDE HAVENDOKKEN (NL - FR)
12. HET LEOPOLDSPARK ARCHITECTUUR EN NATUUR (NL - FR - ESP - GB)
13. DE SQUARESWIJK (NL - FR - ESP - GB)
MARGARETA, AMBIORIX, MARIA-LOUIZA EN GUTENBERG
14. DE ARMAND STEURSSQUARE TE ST-JOOST-TEN-NODE (NL - FR)
15. HET KONINGSPLEIN EN DE WARANDEWIJK (NL - FR - ESP - GB)
16. DE OBSERVATORIUMWIJK IN UKKEL (NL - FR)
17. DE TERVURENLAAN (NL - FR)
18. HET WOLUWEDAL (NL - FR)
19. DE LOUIZALAAN (NL - FR)
20. DE CENTRALE LANEN (NL - FR)
21. SINT-GILLIS VAN DE HALLEPOORT TOT DE GEVANGENIS (NL - FR)
22. DE RINGLANEN VAN HET ROGIERPLEIN TOT DE HALLEPOORT (NL - FR)
23. DE SINT-BONIFATIUSWIJK (NL - FR)
24. DE ONZE-LIEVE-VROUW-TER-SNEEUWWIJK (NL - FR)
25. DE BRUSSELSE KANALEN (NL - FR)
26. DE MARKTPLAATSEN VAN DE VIJFHOOEK (NL - FR)
27. GANGEN IN BRUSSEL (NL - FR)
28. UKKEL, HUIZEN EN VILLA'S (NL - FR)
29. DE EERSTE OMWALLING (NL - FR)
30. HET TER KAMERENBOS (NL - FR)
31. HET JUSTITIEPALEIS (FR - NL)
32. DE TER KAMERENABDIJ (FR - NL)

Collectie **Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis**

De collectie **Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis** wordt uitgegeven om het culturele erfgoed van Brussel ruimere bekendheid te geven.

Boeken vol anekdotes, onuitgegeven documenten, oude afbeeldingen, historische overzichten met aandacht voor stedenbouw, architectuur en kunsten... een echte goudmijn voor de lezer en wandelaar die Brussel beter wil leren kennen.

De Molièrelaan en de Berkendaalwijk

Van het Hoogte Honderdplein naar de Basculestraat baant de Molièrelaan zich een weg doorheen de gemeenten Vorst, Elsene en Ukkel.

De oorsprong van deze prestigieuze laan is verbonden met het ontstaan van de Berkdaalwijk, een groots stedenbouwkundig project, opgezet door de bankier George Brugmann.

Deze brochure toont u de rijkdommen van een laan waarin alle stijlevoluties vertegenwoordigd zijn, zodat ze leest als een ware anthologie van de Brusselse architectuur uit het begin van de twintigste eeuw.

Willem Draps,
Staatssecretaris bevoegd voor Monumenten
en Landschappen

